

Vojna služba časnika Gašpara Starešinića kao primjer krajiške vojne mobilnosti i motivacije za rat(ovanje) u prvoj polovici XVII. stoljeća*

Mnogobrojni su vojnici s prostora Hrvatske i Slavonske vojne krajine služili u carskoj vojsci tijekom Tridesetogodišnjeg rata. Činili su to na različite načine, a njihov je angažman dodatno potenciran činjenicom da su tadašnje europske vojske sastavljali vojni poduzetnici pronalazeći vojne zapovjednike koji su uz pomoć svoji suradnika okupljali plaćeničke postrojbe. U tom je razdoblju Hrvatsko-slavonska vojna krajina suočena s malim ratom koji je usprkos primirju s Osmanlijama stvarao neprestanu opasnost i crpio preostalo ljudstvo te ograničene zalihe hrane i naoružanja. Časnik imena Gašpar Starešinić tada je služio kao jedan od vojnokrajiških zapovjednika i na svojoj je koži osjetio sve nedaće maloga rata potencirane dijelom i Tridesetogodišnjim ratom koji se na specifičan način odrazio na habsburško-osmansko pograničje. U trenucima kada se taj veliki europski sukob približavao vrhuncu, G. Starešinić je odlučio napustiti svoj položaj i pridružiti se jednoj od mnogobrojnih pukovnija carske vojske. Na primjeru Starešinića čija se vojna karijera rekonstruira u ovome radu nastoje se ispitati određeni učinci Tridesetogodišnjeg rata na Vojnu krajinu, a posebice motivacija krajiških vojnika da napuste svoje ognjište i otisnu se prema ratištima Svetoga Rimskog Carstva.

Ključne riječi: Hrvatska (i Primorska) krajina; Tridesetogodišnji rat; Gašpar Starešinić; ratna motivacija; Otočka kapetanija; XVII. stoljeće

* Ovaj rad je financiran sredstvima znanstvenog projekta Hrvatskog katoličkog sveučilišta: „Od obrambenog bedema do ‘vojnog rezervoara’: evolucija krajišnika kao vojnika od 16. do 18. stoljeća (preliminarno istraživanje)“.

Uvod

Čitavo desetljeće četiri su jahača apokalipse pustošila zemlje Srednje Europe, no nitko nije naslućivao da su jahali u laganom kasu, a galop je tek trebao uslijediti. Takvo je otprilike stanje bilo u mnogim dijelovima Svetog Rimskog Carstva Njemačke Nacije¹ krajem 1620-ih godina. Upravo u tim trenucima jedan je časnik odlučio napustiti svoj dom, pridružiti se trupama cara Ferdinanda II. i okušati svoju ratnu sreću na europskim ratištima. Tada je taj – domaćoj historiografiji još uvijek manje poznati² – vojnokrajški zapovjednik imena Gašpar Starešinić ili Starašinić³ zamijenio službu na habsburško-osmanskom pograničju sudjelovanjem u Tridesetogodišnjem ratu (1618.-1648.). Nije u tome bio jedini, dapače mnogi su krajški ratnici, odnosno časnici i obični vojnici tih godina iz Vojne krajine prelazili u redove carske vojske.

Na primjeru Gašpara Starešinića istražuju se faktori koji su utjecali na krajškog časnika da svoju dotadašnju službu zamijeni ratom čiji je plamen nekontrolirano gutao sve pred sobom. Među njima važno mjesto zauzima osobna motivacija. Da bi to bilo moguće, potrebno je razumjeti prilike na prostoru Vojne krajine te na koji način su se zbivanja velike srednjoeuropske ratne pozornice odrazila na nju.⁴ Stoga se pomoću izvornog arhivskog gradiva i relevantne znanstvene literature rekonstruiraju ključni događaji Starešinićeve vojne službe kako bi se na rasvijetlili mogući poticajni faktori koji su krajšnike, napose časnike, uputili prema Tridesetogodišnjem ratu. Radom se u konačnici želi doprinijeti dubljem razumijevanju povezanosti pograničnog ratovanja i velikih europskih sukoba u ranome novom vijeku.

1 O korištenju pojma *Nacija* u imenu Svetog Rimskog Carstva vidi u: Buczynski, „Unutarnji i vanjski neprijatelji Svetog Rimskog Carstva“, 36.

2 Prvi spomen Gašpara Starešinića dolazi iz pera Ivana Kukuljevića Sakcinskog, no o njemu se ne može ništa doznati osim podatka o njegovom tadašnjem činu i toga da se pridružio pukovniku Danielu Beygottu s kojim je regrutirao kompaniju konjanika za carsku vojsku: „K njima se pridruži kasnije još jedna satnija konjanikah, koju svibnja mjeseca g. 1632. sakupi u Krajini pukovnik Daniel Beigot i major Gašpar Starešinić“. Kukuljević Sakcinski, „Borba Hrvatah“, 20. Više o Starešiniću, posebice procesu regrutiranja vojnika 1632. godine doznaje se iz članka Damira Stanića u kojemu se ovog časnika obrađuje u kontekstu regrutiranja vojnika s područja hrvatskih zemalja tijekom Tridesetogodišnjeg rata. Stanić, „Recruiting for the ‘Foreign War’“, 50-52.

3 U literaturi se navodi pod imenom Gašpar Starešinić ili Starješinić dok se u izvorima može pronaći puno više inačica njegovog imena poput *Caspar Stāräschinitsch/ Staroschinitz/ Staraschiniz/ Starašsinich/ Starasinitisch* i sl. U dokumentima koji su proizašli iz njegova pera, potpisivao se kao *Caspar Starassinich/Staraschinitsch*.

4 Premda je donedavno bila prihvaćena teorija da Tridesetogodišnji rat nije imao posebne implikacije na Hrvatsku i Slavoniju, postoje određeni pokazatelji da je sukob potaknuo određena politička gibanja u Kraljevstvu. Kukuljević Sakcinski, „Borba Hrvatah“, 2, 46; Smičiklas, *Povijest hrvatska*, 137; Bauer, *Hrvati u tridesetogodišnjem ratu*, 5; Hren, „Together in ‘The Storms of War’“, 96-97.

Krajišnici, vojni poduzetnici i pitanje motivacije za rat(ovanje) u vrijeme Tridesetogodišnjeg rata

Brojni kontingenti krajiških vojnika kontinuirano su mobilizirani za potrebe Tridesetogodišnjeg rata i to se činilo na različite načine. Primjerice, početkom 1620-ih godina je više od 1000 vojnika Hrvatsko-slavonske vojne krajine podignuto i detaširano prema istočnim granicama Štajerske. Na tom su ih putu predvodili različiti zapovjednici poput Gašpara Jankovića (kapetana Turnja i Hojsić-kaštela), Krste Gusića, Ernsta Paradeisera (žumberačko-slunjskog natkapetana) i drugih. U najvećem broju slučajeva, posebno 1620. i 1621. godine, vrhovno je zapovjedništvo preuzeo glavni zapovjednik Slavonske (i Petrinjske) krajine Siegmund Friedrich von Trauttmansdorff. Krajišnici su tada podizani iz nužde, odnosno prema naredbama nadležnih institucija (uglavnom Dvorskog ratnog vijeća u Grazu na poticaj vladara) zbog čega je suvišno razmatrati eventualnu motivaciju za odlazak u rat. Situacija se počinje mijenjati početkom 1630-ih godina što je koincidiralo sa stvaranjem „druge“ vojske koju je vrhovni zapovjednik carske vojske Albrecht von Wallenstein podigao za cara Ferdinanda II. Tada se na prostoru Hrvatsko-Slavonskog Kraljevstva zatiču brojni pukovnici poput Luke Hrastovečkog, Petra Keglevića, Daniela Beygotta, Nicole Milli Draghija i drugih koji vrbuju lokalno stanovništvo, priključujući stotine, možda i tisuće njih svojim pukovnijama te ih odvođe prema ratištima Srednje Europe. Za razliku od 1620-ih godina, ovoga puta nije bilo izravne zapovjedi zbog čega su vojnici su imali određenu slobodu izbora žele li prihvatiti vojni poziv ili ne⁵ pa su različiti poticajni faktori odigrali svoju ulogu.

Prva polovica XVII. stoljeća smatra se vrhuncem vojnog najamništva. Mnoge su europske vojske toga vremena velikom većinom bile sastavljene od plaćenika pri čemu su ključnu ulogu imali posebni zapovjednici poznati i pod pojmom *vojni poduzetnici*.⁶ Kroz svoje raširene mreže oni su na vlastiti trošak (i/ili potpomognuti investitorom) okupljali postrojbe s kojima su se potom stajali u službu vladara. Koristili su sofisticirane i uhodane metode što im je omogućavalo okupljanje više tisuća pa čak i više desetaka tisuća vojnika. Bez ikakve sumnje, najistaknutiji među njima bio je Albrecht von Wallenstein.⁷ Kao bogati pripadnik češkog plemstva ponudio je Ferdinandu II. ustrojavanje vojske kako ovaj ne bi morao ovisiti o vojnoj pomoći carskih staleža. Tako je 1625. godine okupio „prvu“ vojsku od gotovo 25 000 vojnika, a njena se brojnost u idućim godinama povećala na preko 100 000.⁸ Nakon katastrofe kod Breitenfelda 1631. godine gdje je švedski kralj Gustav Adolf do nogu potukao združene snage cara

5 Hren, „Hrvatski vojnici“, 70-77, 107-114, 131-135, 176-181, 184-191. Vidi i: Stanić, „Recruiting for the 'Foreign War'“.

6 Sažet pregled recentnijih viđenja fenomena *vojnih poduzetnika* vidi u: Björklund, „Masters of War“, 7-9.

7 U vrijeme Tridesetogodišnjeg rata djelovalo je otprilike 1500 vojnih poduzetnika. Wilson, „European Warfare“, 189.

8 Wilson, *Europe's Tragedy*, 391-395.

i Katoličke lige,⁹ Wallensteinu je opet povjeren isti zadatak, a on niti ovoga puta nije razočarao. U nevjerojatno kratkom roku (manje od godine dana) izgradio je moćnu silu, svoju „drugu“ vojsku, čija je glavna zadaća bila poraziti *Lava sa sjevera* i njemu pridružene carske protestantske kneževе. Da bi takav pothvat bio moguć, Wallenstein se morao uzdati u veze i poznanstva što ih je u prethodnom mandatu na čelu carske vojske ostvario s pukovnicima. Oni su pak kao zapovjednici temeljne taktičko-administrativne vojne jedinice – pukovnije – činili esencijalni dio carske vojske.¹⁰ Pukovnici su novac za formiranje pukovnija mogli dobivati od vojnih poduzetnika ili su postrojbu ustrojili o vlastitom trošku pa su i sami kročili u svijet vojnog poduzetništva.¹¹ Potom su samostalno odabirali časnike i osoblje, a osim vojne imali su gotovo neograničenu upravnu i sudsku vlast pa su nazivani i vlasnicima pukovnija (*Regiments Inhaber*). Wallensteinoва je „druga“ vojska u cijelosti sastavljena od pukovnika-vlasnika. Pri vrbovanju vojnika glavnina posla pala je na leđa kapetana budući da je on, zajedno s nekoliko pomoćnika, vabio i upisivao kandidate, nerijetko i neovisno o njihovom borbenom iskustvu.¹² Svi su oni, bilo da je riječ o pukovnicima, časnicima ili običnim vojnicima imali određene razloge i motive za pristupanje pukovniji.

Motivi za prihvaćanje vojnog poziva u XVI. i XVII. stoljeću mogli su biti materijalne i nematerijalne prirode. Ako se izuzme obrambeni rat gdje su egzistencija i očuvanje imovine dovoljna motivacija, vrlo česti motivi bili su želja za bogaćenjem i s time povezani uspon na društvenoj ljestvici. San o stjecanju bogatstva i ostvarivanju boljih uvjeta života zaveo je mnoge, uvjerivši ih da ga mogu ostvariti putem vojne službe. I zaista, Tridesetogodišnji je rat jedan od rijetkih – možda i posljednji – koji je nudio određenu (iako i dalje ograničenu) mogućnost stjecanja bogatstva i drastičnog poboljšanja životnih uvjeta. Na primjer, Georg Derfflinger izvorno je seljačkog porijekla, ali se kroz švedsku vojsku uspeo do položaja brandenburškog feldmaršala stekavši brojna imanja, oženivši čak i plemkinju. Peter Melander je svoju karijeru ostvario u redovima carske vojske pa je, iako iz seljačke obitelji, dosegao grofovsku titulu (1641.) s pravom sudjelovanja na carskom saboru, a dodijeljeno mu je i vrhovno zapovjedništvo nad carskim snagama (1647).¹³

9 U bitci kod Breitenfelda 17. rujna 1631. godine carsko-ligaška vojska pretrpjela je strašan poraz izgubivši više od 7000 vojnika, a još ih je 9000 ranjeno. Wilson, *Great Battles*, 24-25.

10 Mortimer, *Wallenstein*, 143-146.

11 U Hrvatsko-Slavonskom Kraljevstvu sjajan primjer predstavljaju članovi obitelji Zrinski, otac Juraj (V.) i sin Nikola (VII.). Prvi je nastavio tradiciju djeda Nikole Šubića Zrinskog i kroz vojnu službu se uspinjao među monarhijskom elitom. Također, kako bi dao zamah svojoj vojnoj karijeri i društvenom ugledu te pritom kod kralja/cara osigurao dodatnu naklonost, uz nezanemarljivu mogućnost zarade, Nikola je 1643. godine na svoj trošak okupio konjaničku pukovniju. Pálffy, „Hrvatsko-mađarska plemićka obitelj“, 79-84; Vég, „Zrínyi VII. Miklós“, 217; Weise, „Adlige Kroatenobristen“, 305-306. Vidi i: Hren, „Zrinski kao vojna elita“.

12 Tallett, *War and Society*, 69-85; Mortimer, „War by Contract“, 101-116; Wilson, „European Warfare“, 188-195; Parrott, „From Military Enterprise to Standing Armies“, 74-95; Murphey, „Ottoman Military Organisation in South-Eastern Europe, c. 1420-1720“, 150.

13 Tallett, *War and Society*, 98-99. Michael Hochedlinger je uspoređujući prilike za društveni i ekonomski boljitak preko vojne službe kazao da Tridesetogodišnji rat predstavlja „bajkovito vrijeme“ u

Među zapovjednicima hrvatskih plaćenika svakako vrijedi istaknuti primjere Marca Corpesa i Goana Ludovica Isolana. Prvi se kroz vojnu službu uspeo od kovačeva sina preko konjaničkog kapetana pa sve do vlasnika pukovnije.¹⁴ Isolano je pak od zapovjednika jedne konjaničke kompanije prvo imenovan pukovnikom, zatim zapovjednikom svih *Hrvata* i carske lake konjice da bi naposljetku dobio i grofovsku čast (1635.).¹⁵ Navedeni primjeni nipošto nisu jedini, ali vrlo dobro oslikavaju raspon mogućnosti. Potrebno je, međutim, naglasiti dvije činjenice. Neusporedivo je veći broj onih koji su umjesto bogatstva, slave i ugleda na kampanjama pronašli bolest, patnju, bol i sve ostale (ne)zamislive užase rata. Ne čudi stoga da je jedan francuski suvremenik zapisao da se tek svaki 25. vojnik mogao nadati nekom boljitku nakon pridruživanja vojsci. Drugo, nije sve društvene slojeve pokretala ista ambicija: plemstvo je temeljilo motivaciju na poštivanju ustaljenog vojničkog etosa, ali i želji za društvenom promocijom i prestižem (premda je dodatnu mogućnost bogaćenja malotko mogao odbiti), dok su niži slojevi prvenstveno tražili bijeg od neimaštine.¹⁶

Materijalna zarada ostvarivala se na više načina, a prvi je bio mjesečna plaća. Kada je riječ o običnim vojnicima, ona je na prostoru habsburških zemalja i Svetog Rimskog Carstva u prvoj polovici XVII. stoljeća iznosila otprilike od 3.30 rajnskih guldena za slabije plaćene pješake do 12, odnosno 15 guldena za elitne konjanike poput arkebuzira i kirasira. Plaće časnika i zapovjednika bile su, ovisno o njihovom položaju, višestruko veće.¹⁷ Vrijednost plaće se danas različito tumači: dok F. Tallett tvrdi da je ona bila toliko skromna da se mogla usporediti samo s najslabije plaćenim civilnim poslovima,¹⁸ P. Wilson smatra da se za 7.5 – 10 guldena mogla kupiti godišnja zaliha žita za jednu

odnosu na kasnija stoljeća. Hochedlinger, „Der gewaffnete Doppeladler“, 250; Showalter, Astore, *Soldiers' Lives*, 100, 108.

14 Weise, „Adlige Kroatenobristen“, 309-314.

15 Wrede, *Geschichte*, sv. 3, 754; Schmidt-Brentano, *Die kaiserlichen Generale*, 239-241.

16 Tallett, *War and Society*, 100-101; Parrott, „From Military Enterprise to Standing Armies“, 78-79. Potrebno je istaknuti da plemstvo u ranome novom vijeku u nekim dijelovima Europe sve manje sudjeluje u ratnim aktivnostima, dok je u drugim dijelovima kontinenta rat njihova svakodnevnica i jedina zbilja. Na prostoru Ugarsko-Hrvatskog Kraljevstva potencira se ratnički etos među plemstvom koje vojnu službu koristi ne samo za društvenu promociju i materijalno bogaćenje nego i preživljavanje u uvjetima neprestanih borbi. Štefanec, *Heretik Njegova Veličanstva*, 135-136; Pálffy, „Prekogranična povezanost“, 129-134.

17 Sličan iznos vojnik je mogao primiti i u službi Ujedinjenih Nizozemskih Provincija gdje su se plaće uglavnom kretale od 11 do 14 forinti. Tallett, *War and Society*, 94. Više o plaćama u Vojnoj kraji ni vidi u: Štefanec, *Slavonska i petrinska krajina, passim*. Plaće pješaka i konjanika u carskoj službi za vrijeme Tridesetogodišnjeg rata iskazane su pismu o postavljanju u službu (*Bestallung*). Za elitno pješništvo (*Teutsche Knecht*), odnosno plaće časnika i ostalog osoblja pukovnije vidi: AT-OeStA/KA-ZSt-HKR-SR-Best, 1011-1186 kut. 8, 1621-1047, a za arkebuzire i kirasire vidi na primjer: AT-OeStA/KA-ZSt-HKR-SR-Best, 1011-1186 kut. 8, 1620-1030; AT-OeStA/KA-ZSt-HKR-SR-Best, 1011-1186 kut. 8, 1626-1035; AT-OeStA/KA-ZSt-HKR-SR-Best, 1187-1410 kut. 9, 1632-1209; AT-OeStA/KA-ZSt-HKR-SR-Best, 1411-1630 kut. 10, 1646-1429. i dr.

18 Tallett svoju tvrdnju potkrepljuje inflacijom, odnosno vrlo visokim cijenama što su nastupile u XVI. stoljeću potaknute i velikim priljevom plemenitih metala iz Novog Svijeta. Tallett, *War and Society*, 94-95.

osobu.¹⁹ Jedno, doduše, ne isključuje drugo te upućuje na zaključak da si je običan vojnik mjesečnom plaćom mogao osigurati osnovnu egzistenciju. Problemi su nastajali onda kada plaća nije redovito pristizala ili iznosi nisu bili cjeloviti što nije bio nimalo rijedak slučaj kako u Europi tako i u hrvatskim zemljama.²⁰ Da bi tome doskočili, vojnici su, jednako kao i časnici, ciljali druge prilike za zaradu kojih je u ratu itekako bilo. Na primjer, prilikom stupanja u službu, dobivala se svojevrсна nagrada za prijavu (*Antrittsgeld*) u iznosu otprilike jedne mjesečne plaće, a ponekad su pukovnici unovačenim vojnicima davali odjeću i obuću. Oni proračunati su odmah dezertirali s avansom i vrijednom tkaninom samo da bi isti postupak ponovili u nekoj drugoj postrojbi.²¹ Časnici, posebice pukovnici, mogli su zaraditi tijekom procesa novačenja. Novac za podizanje postrojbe unaprijed određene brojčane snage dobivali su iz viših instanca bilo da je riječ o nadležnoj instituciji poput Dvorskog ratnog vijeća u Beču ili od nadređenog vojnog poduzetnika kakav je bio Wallenstein. Neki su u tome vidjeli priliku za dobrom zaradom pa su regrutirali samo jedan dio od predviđenog broja vojnika i ostatak novca zadržali za sebe.²²

Lukrativniji način zarade krio se u ratnom plijenu i otkupu zarobljenika. Vrijedi pritom razlikovati bogate krajeve od onih siromašnijih, često devastiranih dugotrajnim ratnim razaranjima gdje nije bilo ni plijena ni potencijalnih zarobljenika. Ova je razlika bila važna od samoga početka jer je kandidate bilo lakše uvjeriti da se odazovu vojnom pozivu kada su se mogli nadati bogati(ji)m zemljama nego onda kada ih je čekala pustoš gdje su siromaštvo, glad i bolest najljući neprijatelji.²³ Primjerice, na habsburško-osmanskom pograničju svakodnevno je prijetila opasnost od napada i pljački, a institucije nadležne za podmirivanje plaća poput Dvorskog ratnog vijeća u Grazu nisu raspolagale s dovoljno sredstava što je ratnike tjeralo da svoju sreću potraže na drugim bojišnicama.²⁴ Kada bi se konačno domogli plijena vojnici i časnici često su prodavali sve ono što nisu mogli vući za sobom tijekom kampanje. *Hrvatima* iz razdoblja Tridesetogodišnjeg rata se čak pripisuje zastava s vučjom glavom i natpisom „Žudim za plijenom“.²⁵

Nematerijalna motivacija nipošto nije bila zanemariv faktor. Lojalnost vladaru imala je stanovitu ulogu o čemu ponajbolje svjedoči primjer škotskih vojnika i časnika

19 Wilson, *Europe's Tragedy*, xxii.

20 Zbog neisplate plaće europske su vojske XVII. stoljeća često svjedočile pobunama unutar svojih redova. Čest uzrok bila je financijska nemoć vladara da dulje vrijeme održava okupljenu vojsku. Wilson, „European Warfare“, 190; Štefanec, *Država ili ne?*, 394.

21 Primjer za *Antrittsgeld* vidi u: AT-OeStA/KA-FA-AFA-HR-Akten kut. 59, 1632-2-130; Tallett, *War and Society*, 95-96; Spring, *The Bavarian Army*, 56-57.

22 Konze, „Die Stärke“, 37; Mortimer, „War by Contract“, 104; Štefanec, *Slavonska i petrinjska krajina*, 15.

23 Tallett, *War and Society*, 96.

24 Czigány, *Reform vagy kudarc*, 83.

25 „Ich dürste nach Beute“. Meynert, *Geschichte der k. k. österreichischen Armee*, sv. 3, 53; Vojnici su najčešće plijenili novac, odjeću, oružje i druge vrijednosti koje su ili mogli lako prenositi ili prodati. Tallett, *War and Society*, 96-97.

koji su se otisnuli s britanskog otočja kako bi branili ugrožene interese princeze Elizabete Stuart.²⁶ S obzirom na to da su Tridesetogodišnji rat, među ostalima, obilježili i vjerski konflikti,²⁷ nameće se pitanje jesu li i u kojoj mjeri prijevori katolika i protestanata mogli potaknuti pojedinca da se prijavi u vojnu službu. Gledano odozgo prema dolje, vladari se time nisu previše zamarali ako se nije ticalo njihove vlasti.²⁸ Zemaljski staleži pokazivali su podjednaku razinu indisponiranosti ako vjerske nesuglasice nisu zadirale u njihovu sferu interesa.²⁹ Među vojnim se zapovjednicima i poduzetnicima primjećuje prilična doza vjerske tolerancije budući da su bez previše pitanja prihvaćali novake neovisno o tome koju su vjeru unutar kršćanstva ispovijedali,³⁰ a jednako su tako i oni sami služili u vojskama čiji vrhovni zapovjednici nisu prakticirali istu vjeru.³¹ O najvećem broju vojnika, onih porijeklom iz najširih društvenih slojeva nažalost ne

- 26 Elizabeth Stuart (1596.-1662.) bila je kći škotskog i engleskog kralja James I. i supruga Friedricha V. (Falačkog). Njenu ruku tražio je i Gustav Adolf, no ona se 1613. godine udala za Friedricha V. Na račun tog braka njen se otac tijekom Tridesetogodišnjeg rata neuspješno pokušavao nametnuti kao diplomatski autoritet i posrednik pri sklapanju mira. Simbolička važnost princeze Elizabete je bila značajna jer je bila omiljena među narodom, a neki su je čak nazivali njemačkom Helenom, aludirajući na trojansku princezu zbog koje je došlo do rata. Čak je i Ernst Mansfeld svoju reputaciju želio osnažiti predstavljajući se kao vitez koji časno brani princezu Elizabethu. Škotski vojnici i časnici su čak pretpostavili lojalnost dinastiji vjerskim uvjerenjima. Murdoch, *Network North*, 100; Murdoch, Grosjean, *Alexander Leslie*, 41; Wilson, *Europe's Tragedy*, 286, 316.
- 27 Različita tumačenja je li Tridesetogodišnji rat vjerske naravi ili nije vidi u: Sandberg, *War and Conflict*, 163; Asch, *The Thirty Years War*, 1; Wilson, *Europe's Tragedy*, 9, 296-297, 584; Freytag, „The German Catastrophe“, 4; Gindely, *History of the Thirty Years' War*, 20; Wedgwood, *The Thirty Years War*, 7; Nolan, *The Age of Wars*, 857; Steinberg, „The not so destructive“, 48; Friedrich, „The Religious Motive Reaffirmed“, 54.
- 28 Početkom Tridesetogodišnjeg rata saski izborni knez Johann Georg nije se dao zavesti od čeških (i austrijskih) ustanika koji su uporno tvrdili da se njihov otpor temelji na nepoštivanju vjerskih povlastica. Najvažniji među karskim protestantskim kneževima smatrao je njihov ustanak nezakonitim i u konačnici politički motiviranim. Wilson, *Europe's Tragedy*, 277.
- 29 Kada je danski kralj Christian IV. Oldenburg odlučio povesti svoju zemlju u rat kako bi tobože zaštitio ugrožene protestante u Carstvu, danski zemaljski staleži su generalno iskazali protivljenje jer nisu smatrali da vjerske razlike mogu opravdati vojnu intervenciju. Gotovo istovremeno u Hrvatsko-Slavonskom Kraljevstvu zemaljski staleži, dominantno katoličke vjeroispovijesti, nastoje što konkretnije definirati vjersku orijentaciju Kraljevstva kako bi iskazalo svoju odanost kući Habsburg. Usprkos tome, katoličko-protestantska trvenja u Carstvu nisu među njima izazvala poseban interes ako se usporede s drugim gorućim pitanjima. Wilson, *Europe's Tragedy*, 387; Jukić, „Vjerska politika plemstva u Hrvatskom saboru“, 86-96.
- 30 Vojske Albrechta von Wallensteina često se ističu kao primjer vjerske tolerancije. I on sam kao njen tvorac i zapovjednik bio je konvertit, a svoje je časnike i vojnike angažirao neovisno o konfesionalnim razlikama. Štoviše, pri izboru časničkog kadra prioritet je dao sposobnosti i odanosti zbog čega su mnogi katolici na uvaženim položajima ostali bez svoga mjesta u njegovoj vojsci. Premda o običnim vojnicima nema puno podataka, jedan je suvremenik zapisao kako pukovnik ne bi uspio okupiti ni punu kompaniju (otprilike 100 vojnika) da je regrute birao prema vjerskom opredjeljenju. Tallett, *War and Society*, 103; Wilson, *Europe's Tragedy*, 393-398.
- 31 Neki od najistaknutijih škotskih zapovjednika katoličke vjeroispovijesti višestruko su regrutirali vojnike za potrebe „protestantskih“ vojski pobunjenih čeških staleža, Danske (i Norveške) i Švedske gdje su potom sudjelovali kao zapovjednici. Murdoch, *Network North*, 100.

postoji dovoljan broj sačuvanih vrela da bi se pouzdano moglo zaključiti jesu li i do koje razine razlike između katoličkog, luteranskog ili kalvinističkog tumačenja bile dovoljne da se život stavi na kocku. Ipak, ostaje činjenica da su tadašnje vojske nalikovale vjerskom mozaiku katolika, protestanata pa čak i Židova.³² U svakom slučaju, početkom Tridesetogodišnjeg rata su vjerski motivi ponegdje dolazili do izražaja, no 1630-ih godina drastično gube na težini.³³ Vojnička čast kao motivacija je veoma široka i različito shvaćana, no u većini se slučajeva povezuje s višim slojevima kojima je služila u izgradnji društvenog statusa.³⁴ Istraživanje provedeno za vojnike XVIII. stoljeća govori da se velika važnost pridavala prijateljstvu i ratnom drugarstvu jer mnogi vojnici s jedne strane nisu htjeli izdati prijatelje, a s druge su željeli su zadobiti njihovo poštovanje.³⁵ Kod nekih se pojedinaca primjećuje potreba za avanturom, ili pak bijegom od svakodnevice. Međutim, taj bijeg nije nužno bio potaknut nemirnim duhom već „grijesima iz prošlosti“ poput zločina ubojstva, krađe i silovanja ili pak ponešto benignijih nevolja poput vjerskog progona, pravnih zavrzlama, obiteljske svađe, trudne djevojke te nagomilanih dugova. Vojska je takvima nudila utočište.³⁶

Vojna služba Gašpara Starešinića

Kako se vojnik i časnik poput Gašpara Starešinića uklapao u postavljeni okvir? Nažalost, o Starešiniću se još uvijek malo toga zna. Točna godina rođenja nije poznata, ali s obzirom na to da 1632. godine piše kako je tada već 40 godina u neprekinutoj službi,³⁷ vjerojatno se rodio prije 1580. godine. Preminuo je koncem zime 1639. godine.³⁸ Četiri godine ranije je sam za sebe rekao kako da je od mladosti služio u Hrvatskoj i Primorskoj krajini (*Ich mich von Jugend auf am der Chrabathischen und Mör Gräniz bis auf die Zeit für einem Soldatten habe gebrauch lassen*), prvo u službi tada pokojnog baruna

32 Vidi na primjer: Staiano-Daniels, *The War People*, 44, 99. Iz malo poznatih podataka, može se naslutiti da su vjerska pitanja izazivala nešto veću pozornost širih slojeva jer su njih za razliku od politike koliko-toliko mogli razumjeti. Wedgwood, *The Thirty Years War*, 7.

33 Valja napomenuti da je desetak godina kasnije u Velikoj Britaniji pod vodstvom Olivera Cromwella formirana *New Model Army*, snažno obilježena vjerskim karakteristikama pri čemu se isticala konjica *Ironsides* sastavljena od „poštenih i bogobojažnih ljudi“ koji su jurišajući na neprijatelje pjevali psalme. Showalter, Astore, *Soldiers' Lives through History*, 104.

34 Showalter, Astore, *Soldiers' Lives*, 108. Ponekad je čast isticana kao primarna motivacija. Naime, prema vlastitim riječima zapovjednik bubnjara (*drummer major*) James Spence nije mario za interese kraljice Elizabete Stuart kao mnogi njegovi sunarodnjaci i suborci, ali niti za novac kojeg je kao plaćenik mogao zaraditi. Njegova pisma sugeriraju da se nizozemskoj Istočnoj indijskoj kompaniji (VOC) pridružio vođen avanturizmom i željom za upoznavanjem novih krajeva. Grosjean, Murdoch, Talbott, „Drummer Major James Spence“, 78-79.

35 Ovome treba dodati da je prijateljstvo imalo i svoje negativno naličje pošto su se prijatelji puno lakše zajedno odlučivali na dezertiranje. Staiano-Daniels, *The War People*, 72.

36 Tallett, *War and Society*, 94, 103-104; Showalter, Astore, *Soldiers' Lives*, 100.

37 HR-HDA-1450 I. Croatica, 1632., D-1946, fol. 26, br. 1.

38 Stanić, „Recruiting for the 'Foreign War'“, 51.

Veitha Khisella, glavnog zapovjednika Hrvatske (i Primorske) krajine, a zatim kao poručnik (*Lieutenant*) u Slunju.³⁹ Godine 1615. javlja se na popisu plaćenih vojnika (*Muster Register*) Hrvatske krajine kao jedan od 100 plaćenih arkebuzira s dva konja i mjesečnom plaćom od 24 guldena (za svakog konja 12 guldena). Nije poznato kada je služio kao poručnik u Slunju, no to zasigurno nije bila 1615. godina jer se tada na toj poziciji nalazio Ivan Malagrudić (*Iuuan Mallagruditsch*).⁴⁰ U ožujku 1619. godine je na prijedlog glavnog zapovjednika Hrvatske krajine Marquarda von Egga,⁴¹ imenovan poručnikom u Senju. Ondje se nije dugo zadržao jer već u kolovozu s dolaskom novog glavnog krajiškog zapovjednika Gottfrieda Stadla biva uklonjen s te pozicije u korist Hansa Georga von Aichelberga.⁴² Nakon toga Starešinić postaje zapovjednik utvrde Brinje (*Burgraff zu Prindl*), a onda i poručnik zastave njemačkih pješaka u Karlovcu (*Leitenandt vber dß löb. Theitsches Fändl Knecht zu Carlstatt*).⁴³ Vrijedi primijetiti da je Starešinić zarana služio među elitnim krajiškim postrojbama poput arkebuzira i njemačkih pješaka⁴⁴ što upućuje na mogućnost njegovog plemićkog porijekla.

Bila je to samo najava vrlo turbulentnog i promjenjivog desetljeća za G. Starešinića što ne treba posebno čuditi jer je ono bilo takvo duž čitavog habsburško-osmanskog pograničnog pojasa. Neprestane mobilizacije, vojne kampanje, napadi i provale djelomično su potaknute i Tridesetogodišnjim ratom. Slavonska (i Petrinjska) krajina je, na primjer, neprestano osluškivala kretanje erdeljskog kneza Gábora Bethlena koji je 1620-ih godina pokrenuo više vojni protiv kuće Habsburg, a u tome mu je obilato pomagalo Osmansko Carstvo čiji je bio vazal.⁴⁵ Usporedno s glavnim pravcima napada, ugarsko-erdeljske i posebno osmanske pogranične trupe neprestano su ugrožavale prostor ne samo Slavonske krajine nego i susjednih austrijskih zemalja.⁴⁶ Premda se Hrvatska krajina nalazila podalje od Bethlenovih operacija, nije ostala pošteđena osmanskih provala

39 SI AS 2, DSK, kut. 143, fasc. 244, fol. 215. Stanić s pravom ističe konfuznost spisa jer se podaci koje Starešinić u iznosi ne podudaraju u potpunosti s drugim izvorima. Vidi: Stanić, „Osmansko zaposjedanje napuštenih utvrda“, 50-51.

40 SI AS 2, DSK, fasc. 136, kut. 230. *Crabatt. Muster Register 1615*.

41 Barun Marquarda Egg (Eck) von Hungersbach, obnašao je dužnost glavnog zapovjednika Hrvatske krajine od 1617. do 1618. godine. Potječe iz kranjske obitelji, porijeklom iz Bavarske. Otac Sigismund je bio savjetnik nadvojvode Karla, a on sam je vršio brojne ugledne dužnosti prije negoli je preuzeo zapovjedništvo nad Hrvatskom krajinom. Lopašić, *Karlovac*, 186.

42 HR-HDA-1450 1. Croatica, 1619., D-1941, fol. 4., br. 16.; fol. 14., br. 17, fol. 121., br. 12-13.

43 SI AS 2, DSK, kut. 244, fasc. 143, fol. 215. Radoslav Lopašić piše kako je Starešinić od 1602. do 1620. godine obnašao dužnost zapovjednika Brinja, što sudeći prema iznesenim podacima ne može biti točno. Lopašić, *Spomenici Hrvatske krajine*, sv. 3, 470.

44 Štefanec, *Slavonska i petrinjska krajina*, 14.

45 Pálffy, „The Kingdom of Hungary“, 13.

46 Za razliku od Beča, Graz nije bio primaran vojni cilj Bethlena pa je prema Štajerskoj češće usmjeravao osmanske trupe, no i njegove su snage znale činiti štetu na ugarsko-štajerskoj granici. Valentinitich, „Die Steiermark, Ungarn und die Osmanen“, 98-109.

i one su tijekom godina nanosile ozbiljnu štetu, snažno pridonoseći depopulaciji, općoj neimaštini i neprestanom osjećaju nesigurnosti.⁴⁷

Mir između Beča i Istanbula potpisan na ušću rijeke Žitve 1606. godine (nakon čega je višestruko obnavljan) donio je Habsburškoj Monarhiji ravnopravan položaj, ali nije u potpunosti zaustavio borbena djelovanja u pograničnim zonama prema Osman-skom Carstvu. Štoviše, vođen je mali rat što je značilo da su tolerirani napadi i provale ako nije korišteno više od 4000 ljudi i topovi. No, kako je Austrijska kuća u to vrijeme bila preokupirana Tridesetogodišnjim ratom, nije ni pod koju cijenu željela dopustiti da nekakav pogranični sukob eskalira u otvoreni rat s Osmanlijama. Stoga nisu dopuštene represalije, odnosno provale na osmanski teritorij i osвете za napade.⁴⁸ Negdje početkom jeseni G. Stadl je dopustio upad na osmanski teritorij s 50 vojnika pod zapovjedništvom kapetana Otočca Januša Semenića (*Hanns Semenitsch*) i Gašpara Starešinića s obvezom podnošenja izvještaja.⁴⁹ Starešinić vjerojatno nije mogao zamisliti da će ova vojna operacija usmjeriti njegov životni put u idućih nekoliko godina. Detalji operacije nisu poznati izuzev činjenice da je nesretni Semenić pao u osmansko zarobljeništvo.⁵⁰ Tako se Starešiniću otvorila nova prilika za napredovanje koju nipošto nije namjeravao propustiti. Imao je pritom zagovornike osobama J. Semenića (neizravno) i turanjskog kapetana Jacoba Paradeisera (izravno). Prvi je pisao Tajnom vijeću i Dvorskom ratnom vijeću s molbom da mu se tijekom zarobljeništva ne oduzme Otočka kapetanija već da se njegovo mjesto privremeno povjeri „domaćem sinu“ (*ainen Landtgebornen interim verwalten*).⁵¹ Drugi je pak izvijestio kako se Otočcu prijeti velika opasnost od neprijatelja te zbog toga Starešiniću treba dodijeliti zapovjedništvo. Štoviše, smatra da će Semenić teško pronaći svoj put do slobode jer Osmanlije za njega traže visoku otkupninu.⁵² Neki su se protivili njegovom imenovanju poput novog glavnog zapovjednika Hrvatske krajine Rudolfa Paara,⁵³ ali se Ferdinand II. oglašio na njegove proteste pa je Starešinić imenovan kapetanom (*Hauptmann*) Otočca, no samo do povratka Semenića

47 O borbama s Osmanlijama na pograničju u prvoj polovici XVII. stoljeća vidi: Mažuran, *Hrvati i Osmansko Carstvo*, 226-234 i Stanić, „Osmansko zaposjedanje napuštenih utvrda“ u kojem autor detaljno analizira oružane sukobe u Hrvatskoj krajini, njihove posljedice, ali i širi vojno-politički kontekst u kojemu se odvijaju.

48 Rothenberg, *The Austrian Military Border*, 65-66; Stanić, „Osmansko zaposjedanje napuštenih utvrda“, 72-74. Osmanlije su, primjerice, 1620. godine napale Petrinju, ali su se po dolasku vojske bana Nikole Frankopana Tržakog povukle. Detaljnije o napadu na Petrinju vidi u: Hren, „Hrvatski vojnici u Tridesetogodišnjem ratu“, 88-96.

49 HR-HDA-1450 I. Croatica, 1622., D-1943, fol. 92, br. 12.

50 HR-HDA-1450 I. Croatica, 1622., D-1943, fol. 109.

51 HR-HDA-1450 I. Croatica, 1622., D-1943, fol. 100, br. 12.

52 HR-HDA-1450 I. Croatica, 1623., D-1944, fol. 12, br. 1. Visoku otkupninu navodi sam Semenić. HR-HDA-1450 I. Croatica, 1622., D-1943, fol. 100, br. 12.

53 Barun Rudolph Paar bio je glavni zapovjednik Hrvatske krajine od 1622. do smrti 1626. godine. Obitelj Paar porijeklo vuče iz Bergama u Italiji, a 1606. godine zaslugom Rudolpha obitelj je dobila titulu *Freiherr*. On sâm je obnašao vrlo ugledne funkcije poput člana Tajnog vijeća, dvorskog komornika i konjušnika. Wurzbach, *Biographisches Lexikon*, sv. 21, 144; Lopašić, *Karlovac*, 186-187.

iz zarobljeništva⁵⁴ što je u tim trenucima bilo veoma neizvjesno. Osim što je tako postao zapovjednikom strateški vrlo bitnog Otočca što je za sobom nosilo određeni prestiž,⁵⁵ predviđena mu je i viša mjesečna plaća.⁵⁶

Slika 1. Prikaz Otočca s utvrdom te utvrde Prozor u XVII. stoljeću. Izvor: Martin Leopold Stier, *Tabulae geographicae, ichnographicae et descriptiones germanicae urbium, artium et fortalitorum quae in Styria, Croatia et Mari Adriatico sunt Turcis finitima* a. 1660. Beč: 1660. Österreichische Nationalbibliothek.

Činilo se tako da je Starešiniću vojna služba donijela novac i uspon na društvenoj ljestvici, no na nemirnom pograničju cijela je stvar bila znatno složenija. Sve ono s čime se suočio po stupanju na kapetansku dužnost ocrtava glavne probleme s kojima su se susretali krajiški zapovjednici, ali i vojnici te krajiško stanovništvo dok je u Europi

54 HR-HDA-1450 1. Croatia, 1623., D-1944, fol. 30, br. 5. Na mjesto poručnika postavljen je Gregor Wänitsch. HR-HDA-1450 1. Croatia, 1623., D-1944, fol. 30. Radoslav Lopašić sastavio je popis otočkih kapetana prema kojem su tu dužnost obnašali Januš Semenić 1608., Grof Ernest Paradeiser 1620., Andrija Semenić 1629., Gašpar Starešinić 1630., Vicko Hreljanović 1632. godine itd. Međutim, očito je da Lopašić tada nije raspolagao s dovoljno podataka na što zorno ukazuju primjeri Starešinića i Semenića. Lopašić, *Spomenici Hrvatske krajine*, sv. 3, 470.

55 Kruhek, *Krajiške utvrde*, 115; Štefanec, *Država ili ne*, 300, 302.

56 Prema Muster Registru iz 1630. godine plaća otočkog kapetana iznosila je 64 guldena, a poručnika samo 16 guldena. SI AS 2, DSK, kut. 230, fasc. 136. *Muster Register der Mörr-Gränizen*.

bjesnio Tridesetogodišnji rat.⁵⁷ Borbe na zapadnim bojištima kod habsburških su vladara izazivale veću pozornost nego na istoku gdje valjalo održati postojeće stanje⁵⁸ pa je shodno tome većina sredstava za podmirenje plaća krajiških časnika i vojnika potrošena na formiranje i financiranje carske vojske na bojišnicama u Carstvu.⁵⁹ U jednom od svojih prvih izvještaja novi je otočki kapetan 1623. godine obavijestio glavnog opskrbnika Hrvatske krajine Georga Stembergera o nedostatku streljiva i hrane u Otočcu i susjednoj utvrdi Prozoru. Također, upozorio je na opasnost da bi vojnici zbog velike gladi mogli pobjeći (*entlaufen*), a zbog lošeg stanja otočke utvrde bosanski Osman-aga bi ju mogao osvojiti već iste godine.⁶⁰ Ponovio je to i svojim nadređenima u gradačkom Dvorskom ratnom vijeću uz molbu da vode računa o njegovoj plaći koja očito nije bila redovito isplaćivana. Nadalje, zatražio je da mu se pošalje 200 njemačkih pješaka (*Teutsche Knechte*) što se zbog preokupiranosti borbama Tridesetogodišnjeg rata činilo nemogućim. Upravo je 1623. godine Bethlen pokrenuo novu kampanju oslanjajući se na osmansku pomoć posebno sa sjevera balkanskog poluotoka što je Starešinić doznao prikupljajući informacije s terena pa je tako dojavio da je bosanski paša erdeljskom knezu poslao više tisuća vojnika.⁶¹

U Starešinićevim riječima nije bilo pretjerivanja. No, izgleda da za njih nije bilo niti sluha što potvrđuju i drugi izvori. Stemberger je, na primjer, pisao kranjskim i koruškim staležima o neposluhu koji se javlja među otočkom posadom zbog nedostatka provianta kao i o tome da ih on mora snabdijevati iz vlastitih zaliha što je, kako kaže, protivno njegovoj volji, ali i jedini način da se Otočac koliko-toliko opskrbi.⁶² Detaljnije svjedočanstvo o stanju u Otočcu proizašlo je iz pera Vuka Frankopana Tržačkog i Žigmunda Gusića kao članova povjerenstva za stanje na Krajini. Iz njihovog se izvještaja doznaje kako je neprijatelj krajem ljeta 1623. godine krenuo na Otočac zbog čega su oni odmah požurili u pomoć s „jedva stotinu vojnika iz Senja“. Osmanska se vojska, sačinjena od pješastva i konjice, 23. rujna podijelila u tri skupine na polju ispred Otočca. U međuvremenu su jedna i druga strana nastojale neprijatelja zaplašiti lažnim informacijama o nerealno velikom broju vojnika sa suprotne strane. Frankopan i Gusić

57 Jedan od učinaka Tridesetogodišnjeg rata je gotovo kontinuirano odvođenje velikog broja krajiških vojnika na europska bojišta što je stvaralo ozbiljne probleme obrambenom sustavu. Osim ranije spomenutih primjera mobilizacije vidi primjerice: HR-HDA-1450 2. Vindica, 1644, D-2016, fol. 32, 37, 39, br. 4; *Zaključci Hrvatskog sabora*, 17; Ivić, *Migracije Srba u Slavoniju*, 58-59; Stanić, „Osmansko zaposjedanje napuštenih utvrda“, 70-71.

58 Štefanec, „Braća Nikola i Petar Zrinski“, 391.

59 Pálffy, „The Border Defence System in Hungary“, 129.

60 HR-HDA-1450 1. Croatica, 1623., D-1944, fol. 32, 40. Posade Otočca i Brinja su u podjednako teškoj situaciji bili i tijekom prve polovice XVI. stoljeća kada su zbog neisplate plaća prijetili napuštanjem utvrda. Kruhek, *Krajiške utvrde*, 89-90.

61 HR-HDA-1450 1. Croatica, 1623., D-1944, fol. 40. Rudolph Paar piše da je paša poslao 1200 svojih vojnika i 4000 Tatara. HR-HDA-1450 1. Croatica, 1623., fol. 62. O Bethlenovoj kampanji 1623. godine vidi: Valentinitš, „Die Steiermark, Ungarn und die Osmanen“, 104-107; Pálffy, „The Kingdom of Hungary in the Thirty Years War“, 10, 13, 16.

62 HR-HDA-1450 1. Croatica, 1623., D-1944, fol. 79.

su putem zarobili osmanskog vojnika (*einen gefangenen Türcken*) koji je „otkrio“ da se podno zidina Otočca nalazi 6000 vojnika. Potom se sličan scenarij odvio na drugoj strani kada je 80 osmanskih vojnika napalo neki mlin u blizini Otočca zarobivši jednog branitelja. On je pak neprijatelju „odao“ informaciju da kršćanska vojska pristiže u pomoć. Vrlo vjerojatno su osmanske snage bile malobrojne što se zaključuje prema njihovom naglom povlačenju kojeg su poduzele doznajući taj podatak. Kada su Frankopan i Gusić pristigli sa svojom „silnom“ vojskom mogli su se uvjeriti da se Otočac (kao i Prozor) nalaze u „žalosnom stanju“. Ondje je, kako pišu, živjelo samo 396 ljudi, od čega je manje od 30 muškaraca sposobnih za borbu. Hrana i streljivo gotovo su u potpunosti iscrpljeni, a neprijatelj neprestano prijeti zbog čega stanovnici ne smiju napuštati utvrdu pa rad u polju ne dolazi u obzir.⁶³ Frankopan i Gusić su stoga zamolili vladara da u Otočac pošalje 30 njemačkih pješaka i 12 šumskih stražara (*Waltwachtern*).⁶⁴ Vrlo brzo nakon oslobođanja Otočca Frankopan i Gusić su porazili Osmanlije kod Prozora,⁶⁵ što, međutim, nije zaustavilo osmanske upade koji su i nakon toga nastavljeni.⁶⁶

Opasnost je, osim izvana, prijetila i iznutra, a opća neimaština i nedostatak vojnika nisu bili jedini problemi. Prema riječima senjskog natkapetana među krajiškim je vojnicima na prostoru natkapetanije u to vrijeme vladala nedisciplina i bezakonje, a nasilje i drsko ponašanje nisu bili rijetkost.⁶⁷ Neki su članovi posade ispočetka odbijali priznati Starešinića za novog kapetana jer ga se sumnjičilo za izdaju.⁶⁸ Ne navodi se, nažalost, za što ga se točno sumnjičilo, ali se može pretpostaviti da je imalo veze sa Semenicevim zarobljavanjem pošto je Starešinić zauzeo njegovu poziciju. Izgleda da su zaista postojale određene osnove za nezadovoljstvo otočkih vojnika jer je i glavni zapovjednik Hrvatske krajine dobio opomenu za „neuredno“ postavljanje Starešinića u službu s nalogom da taj nered i počisti.⁶⁹ U rješavanje sukoba su po nalogu Ferdinanda II. uključeni predsjednik gradačkog Dvorskog ratnog vijeća Georg Galler,⁷⁰ Frankopan i Gusić. Sukob je izbio na relaciji Starešinić – otočka posada – Petar Laškarin (*Peter Vlascarin*). Potonji je, navodno, poveo pljačkaški pohod na osmanski, ali i na mletački teritorij gdje je, tobože, počinio veliku štetu domogavši se bogatog plijena što uključuje šest mletačkih brodova te nekoliko zarobljenika. Radilo se očito o kršenju mirovnih

63 Na primjer, J. Paradeiser je u kolovozu iste godine izvijestio o tome da su Osmanlije kod Otočca i Prozora zarobile jednog vojnika i jednog dječaka, dok Starešinić piše o tome kako su njegovi vojnici zarobili jednog neprijateljskog vojnika i (vjerojatno) njegovog konja. HR-HDA-1450 I. Croatica, 1623., D-1944, fol. 53

64 HR-HDA 913. I. Croatica, fasc. 15. fol. 242-250. Prijepis dokumenta se nalazi u: Lopašić, *Spomenici Hrvatske krajine*, sv. 2, 121-124. Ovdje je korištena preslika izvornog dokumenta.

65 HR-HDA 913. I. Croatica, fasc. 15. fol. 290-292. Opis bitke kod Prozora vidi u: Lopašić, *Spomenici Hrvatske krajine*, sv. 2, 120-121; Gomerčić, „Otočka utvrda“, 16.

66 HR-HDA-1450 I. Croatica, 1623., D-1944, fol. 73. Gašpar Starešinić u studenom 1623. godine javlja Jacobu Paradeiseru da je 1000 osmanskih vojnika ponovo viđeno u okolici Otočca.

67 HR-HDA-1450 I. Croatica, 1624., D-1944, fol. 56, br. 12.

68 HR-HDA-1450 I. Croatica, 1623., D-1944, fol. 49.

69 HR-HDA-1450 I. Croatica, 1623., D-1944, fol. 53, br. 5.

70 HR-HDA-1450 I. Croatica, 1623., D-1944, fol. 63, br. 8.

sporazuma kako s Istanbulom tako i s Venecijom pa je Starešinić trebao poslati ispriku uz objašnjenje da se sve dogodilo bez njegova znanja. Laškarina je pak trebalo privesti i procesuirati.⁷¹

Frankopan je po dolasku u Otočac ispitao sve tri strane nakon čega je uslijedio gotovo nevjerojatan obrat. Prema njegovom izvještaju, posrijedi su bile dezinformacije koje su dovele do nesporazuma. Naime, pljačkaški pohod nije rezultirao nikakvim lukrativnim plijenom već je on bio prilično oskudan. Cijela je situacija postala još zanimljivija kada se otkrilo da Petar Laškarin uopće nije predvodio pohod! On je, zapravo, vrlo uzorno obnašao svoju službu, ali je usto dobro poznao lokalne puteve, što je iskoristio vođa pohoda Vid Lumbardić (*Vidt Lumbarditsch*) koji ga je, izgleda, poveo sa sobom na pohod u svojstvu vodiča. Istraga je na koncu dovela do toga da je čitavu zbrku izazvao Starešinić koji je u jednom pismu optužio vojnike za nelojalnost i izdaju.⁷² Nesporazum je u konačnici riješen, no u nedostatku izvora nije moguće govoriti o eventualnim kaznama. Međutim, kao što napadi na Otočac nisu prestali nakon Frankopanove i Gušićeve intervencije, tako niti odnosi unutar kapetanije između zapovjednika i njegovih vojnika nisu do kraja izgladeni. Već se u prosincu Starešinić požalio na neposluh trojice svojih vojnika (*Hordotschitsch Vojvoda, Jurkbo Oschkovitsch i Juriza Dasovitsch*), ali detalji zasada nisu poznati.⁷³

U tim se trenucima Starešinićev kratki mandat kapetana Otočca nije činio posebno uspješnim. Kranjski su *Verordnete* – s kojima je on očito gajio dobre odnose – ipak, vjerovali u njegove sposobnosti i nisu zaboravili svoja dugovanja. U svibnju 1624. godine predložili su *nagradu* od 500 guldena za Starešinićevu službu (...*Caspar Stārāsinitz auf guet raitung seines verdienst 500 f. außzellen...*)⁷⁴ iz čega bi se dalo zaključiti da su bili iznimno zadovoljni odrađenim poslom. Međutim, u stvarnosti se radilo o podmićivanju zaostalih plaća na što je kapetan Otočca upozoravao već nekoliko mjeseci, a ne o *nagradi* kako bi se moglo zaključiti iz samog izvora. Jednako tako, u poduljem odgovoru kojeg je nešto kasnije istog mjeseca dobio od Dvorskog ratnog vijeća navodi se da će zaostatak plaće biti riješen⁷⁵ iz čega proizlazi da svota od 500 guldena nije ništa više nego naknada za dugovanja. Prilika za zaradu u visini od 75 guldena pružila se kada je otprilike u isto vrijeme dobio nalog za vrbovanje 50 njemačkih pješaka koje je potom trebalo uvesti u Senj.⁷⁶ Kada je Vuk Frankopan par mjeseci kasnije požurivao izdavanje dozvole za novačenje 50 njemačkih pješaka predlagao je da se Starešiniću dodijeli 80 guldena.⁷⁷ Novac je u svakom slučaju sporo pristizao što pokazuje Starešinićeva molba iz rujna da mu se za njegovu službu isplati 600(!) guldena.⁷⁸ Na njegovu sreću koruški

71 HR-HDA-1450 I. Croatica, 1623., D-1944, fol. 53-55.

72 Lopašić, *Spomenici Hrvatske krajine*, sv. 2, 124.

73 HR-HDA-1450 I. Croatica, 1623., D-1944, fol. 84.

74 HR-HDA-1450 I. Croatica, 1624., D-1944, fol. 34.

75 HR-HDA-1450 I. Croatica, 1624., D-1944, fol. 35, br. 12.

76 HR-HDA-1450 I. Croatica, 1624., D-1944, fol. 34, 36.

77 HR-HDA-1450 I. Croatica, 1624., D-1944, fol. 56, br. 12.

78 HR-HDA-1450 I. Croatica, 1624., D-1944, fol. 65, br. 5.

i kranjski staleži su pronašli prijeko potrebna novčana sredstva (barem) za pojačanje otočkoj posadi pošto je na Dvorskom ratnom vijeću odobreno financiranje 50 njemačkih pješaka i 12 stražara u šumi. Doduše, u vezi obnove utvrde Prozora još uvijek ništa nije bilo dogovoreno.⁷⁹ Nije poznato koliko je vremena prošlo dok se obećani vojnici nisu okupili, ali s obzirom na to da pritužbe u idućih nekoliko mjeseci nisu evidentirane, može se pretpostaviti da je otočka posada konačno pojačana.

Najkasnije u srpnju 1624. godine Starešiniću se otvorila mogućnost preuzimanja zapovjedništva nad Skradom i Barilovićem. Dvorsko ratno vijeće je zatražilo mišljenje glavnog zapovjednika Hrvatske krajine o tome treba li na mjesto zapovjednika instalirati Starešinića ili Skrad i Barilović prepustiti Petru Erdődyju.⁸⁰ Prema dostupnim podacima, Starešinić je u prosincu molio da mu se dodijeli samo kapetanija Barilović, dok o Skradu nema spomena.⁸¹ Nejasno, također, ostaje je li otočki kapetan namjeravao napustiti svoj trenutni položaj u Otočcu ili je mu je mislio priključiti Skrad i Barilović. Sudeći prema svemu što se zbivalo otkad je preuzeo kapetaniju, ne bi bilo iznenađujuće da se jednostavno nije mogao nositi sa svim unutrašnjim i vanjskim problemima. Ne treba niti odbaciti mogućnost da je Barilović u tom trenutku Starešiniću predstavljao izlaz iz veoma složene i teške situacije.

Starešinić ga, međutim, nije dočekao. Na mjesto kapetana Barilovića imenovan je član moćne magnatske obitelji P. Erdődy.⁸² Tako je i 1625. godinu proveo kao zapovjednik Otočca, suočavajući se s već uobičajenim problemima. Usprkos svim molbama, vapajima i obećanjima, stanje se ondje nije značajnije promijenilo. Pokazuje to i Starešinićevo obraćanje G. Stembergeru 2. svibnja iz Rijeke. Radi se o vrlo vrijednom povijesnom izvoru, pisanom na hrvatskom jeziku što je rijetkost u jer su svi konzultirani izvori pisani dominantno na njemačkom, a ponekad i latinskom jeziku.⁸³ Adresiran je „momu dragomu gospodinu ocu“ pri čemu otočki kapetan sebe njegovim „sinom i prijateljem“. Nije poznato jesu li Starešinić i Stamberger u obiteljskom odnosu ili otočki kapetan na taj način izražava posebnu vrstu poštovanja. Također, radi se o jednom od rijetkih u cijelosti sačuvanih dokumenata u koji opisuje izazove i neprilike s kojima se otočki kapetan svakodnevno susretao. Navodi tako nedostatak hrane i streljiva zbog čega stanovništvo *protestuira*, a gradu prijeti egzodus. Navodi da je čak poslao nekog *Vranjanina* u Ljubljanu očekujući vjerojatno da će se ovaj vratiti s potrepsinama ili barem čvrstim jamstvima.⁸⁴ Moguće da je Stemberger u međuvremenu ponovno poslao potrepsine, ali one su mogle biti ograničene i Starešinić je u rujnu ponovno primoran moliti pomoć.⁸⁵ Štoviše, Otočcu ponovno zaprijetila opasnost za koju je Starešinić

79 HR-HDA-1450 1. Croatica, 1624., D-1944, fol. 36.

80 HR-HDA-1450 1. Croatica, 1624., D-1944, fol. 55.

81 HR-HDA-1450 1. Croatica, 1624., D-1944, fol. 90.

82 Lopašić, *Spomenici Hrvatske krajine*, sv. 3, 468.

83 Zahvaljujem kolegi dr. sc. Ivanu Botici na nesebičnoj pomoći i savjetima prilikom transkripcije i analize dokumenta.

84 SI AS 2, DSK kut. 251, fasc. 147, fol. 368.

85 SI AS 2, DSK kut. 251, fasc. 147, fol. 496.

doznao preko dvojice Vlaha Vukodraga (*Vukhodrag*) i Vukašina (*Vukhassina*) koji su prikupljali informacije s terena. Neprijatelj je, naime, na području Udbine u tajnosti krčio put i pripremao napad koji se očekivao u roku od dva dana. Zatražio je stoga od glavnog zapovjednika Hrvatske krajine da mu u što kraćem roku pošalje pojačanje i streljivo,⁸⁶ a isto je zamolio Krstu Gusića uz dodatnu molbu da se pobrine da 50 obećanih pješaka (*Muschkhatieren*) zaista pristigne.⁸⁷ Oba je pisma Starešinić istoga dana potpisao u žurbi (*in Eil*) što dodatno govori o neizvjesnosti i napetosti koje su tih dana ondje vladale. Zasada nije poznato je li došlo do napada, no u studenom se Starešiniću sreća djelomično osmjehnula kada je neki Franjo Knezić/Knezić (*Franz Knesitsch*) kod nekog Inocenta (*Inocent*) u Lipoglavi pronašao 10 centi baruta i olova što su ostali iz Uskočkog rata. Saznavši to, Starešinić je zamolio da se plijen preuzme i razdijeli po „Primorskoj krajini“.⁸⁸

Starešinićevom mandatu se na čelu otočke kapetanije bližio kraj. U srpnju 1626. godine izvijestio je predsjednika Dvorskog ratnog vijeća da se Semenčić oslobodio osmanskog zarobljeništva (nije jasno je li pobjegao ili je pušten) te je zamolio da mu se dodijeli zapovjedništvo nad nekom drugom kapetanijom.⁸⁹ Čitavi proces smjene jednoga i (ponovnog) uvođenja drugoga kapetana praktički je započeo tek u siječnju 1627. godine. Semenčić nije inzistirao na povratku svoje stare službe već je ostavio prostora da mu se dodijeli neka druga služba u jednakom opsegu, plaći i opskrbi ako Otočac ostane pod Starešinićevim zapovjedništvom.⁹⁰ I ovaj se vodio sličnim razmišljanjem pa je priložio istom Vijeću vladarevu odluku prema kojoj mu se nakon povratka Semenčića ima ustupiti alternativna kapetanija pri čemu je on ciljao na već spomenuti Barilović, Skrad i Tounj.⁹¹ Doživio je, međutim, novo razočarenje. U kolovozu je vladar donio rezoluciju o imenovanju Semenčića otočkim kapetanom, a Starešinića je trebalo uvrstiti među karlovačke arkebuzire s plaćom i opskrbom za četiri konja u iznosu od 48 guldena.⁹² Radilo se o vrlo solidnim primanjima, ali ne i o položaju kojemu se nadao. Stoga je u kolovozu uputio molbu *Obersthofmeisteru* Johannu Ulrichu von Eggenbergu⁹³ da ga

86 SI AS 2, DSK kut. 251, fasc. 147, fol. 492.

87 SI AS 2, DSK kut. 251, fasc. 147, fol. 493. Osim bosanskog paše Osman-age, među predvodnicima neprijateljskih snaga bili su *Mustai Beg Halil Paschitsch*, *Omerbeg Zebara* i neki *Omer beg*.

88 HR-HDA-1450 I. Croatica, 1625., D-1945, fol. 68, br. 2.

89 HR-HDA-1450 I. Croatica, 1626., D-1945, fol. 38, br. 2.

90 HR-HDA-1450 I. Croatica, 1627., D-1945, fol. 1.

91 HR-HDA-1450 I. Croatica, 1627., D-1945, fol. 1.

92 HR-HDA-1450 I. Croatica, 1627., D-1945, fol. 54, br. 10.

93 Johann Ulrich von Eggenberg je rođen (vjerojatno) u Grazu 1568., a preminuo u Ljubljani 1634. godine. Bio je rođak znamenitog vojskovođe i vrhovnog zapovjednika habsburške vojske tijekom bitke kod Siska 1593. godine. Za razliku od rođaka, Johann Ulrich bio je protestant, ali je prešao na katoličanstvo. Vrlo mlad započeo je graditi svoju dvorsku karijeru na nadvojvodinom dvoru u Grazu, a s vremenom je postao najistaknutiji članom carskog dvora u Beču – *Obersthofmeister*. U prvoj polovici Tridesetogodišnjeg rata bio je najbliži savjetnik Ferdinanda II. Zbog zasluga je 1623. uzdignut na položaj carskog kneza, a 1628. godine dodijeljena mu je titula vojvode od Krumlova (*Herzog von Krumau*). Heilingsetzer, „The Austrian Nobility“, 255; Wilson, *Europe's Tragedy*, 260, 350; „Eggenberg, Johann Ulrich Freiherr von“.

vrati na mjesto poručnika u Otočcu ili da ga se imenuje *Obristwachtmeisterom* i kvartirmeštrom (*Quartiermeister*) u Karlovcu.⁹⁴ S financijskog stajališta svi su predloženi položaji bili jednake vrijednosti.⁹⁵

Semenić je tako preuzeo zapovjedništvo nad Otočcem gdje su ga dočekali uobičajeni problemi. Osmanlije su ponovno 1627. i 1628. godine poduzele napade na Otočac u pokušaju zauzimanja, no bez uspjeha. Novi glavni zapovjednik Hrvatske krajine Vuk Frankopan Tržački smatrao ga je prestarim i nesposobnim za službu.⁹⁶ Do 1630. godine Otočac je opet ostao bez svoga zapovjednika⁹⁷ da bi već u ožujku kranjski staleži ponovno Starešinića imenovali kapetanom Otočca što je vladar potom potvrdio.⁹⁸ Povratak na čelo kapetanije sugerira da se radilo o veoma poželjnoj, čak i prestižnoj poziciji na krajištu jer je Starešinić bio itekako upoznat sa svim izazovima i teškoćama koje ono nosi. U drugom je mandatu i dalje bio suočavan s napadima Osmanlija koje prema riječima Vuka Frankopana nisu poštivale dogovoreno primirje.⁹⁹ Osim toga Starešinić se godinu dana ranije zadužio kod Julija Čikulina,¹⁰⁰ a početkom 1632. godine ušao je i u nekakav sukob sa zapovjednikom utvrde Prozor (*Burgraff zu Prossor*) s kojim je naposljetku izgadio nesuglasice.¹⁰¹ No onda se Starešiniću ukazala prilika u liku pukovnika Daniela Beygotta (*Beigot, Beigott, Peygott*) von Reinderstadta. Prema navodima Kukuljevića Sakcinskog, zajedno su sakupili jednu kompaniju konjanika za carsku vojsku i zaputili se prema bojišnicama Tridesetogodišnjeg rata.¹⁰²

Biografski podaci Daniela Beygotta većim su dijelom još uvijek zavijeni velom tajne. Poznato je tek da je rođen je 1600., a umro 1668. godine u Albrechtitzu na sjeveru današnje Republike Češke.¹⁰³ Vrlo vjerojatno se radilo o časniku carske vojske koji je s vremenom promoviran u pukovnika što podupire činjenica da se njegovo ime ne spominje na ranijim popisima carske vojske¹⁰⁴ kao što je slučaj s drugim pukovnicima. Budući da

94 HR-HDA-1450 I. Croatica, 1627., D-1945, fol. 55.

95 Ono što je ključno jest da se Starešinić vodio kao arkebuzir te kao takav ima pravo na 12 guldena mjesečno po konju. Nekadašnji kapetan Petrinje i Senja Daniel Francol je obnašao dužnost poručnika (*Lieutenant*) arkebuzira Hrvatske krajine 1615. godine i bio je plaćen 12 guldena po konju uz dodatnih 12 guldena (*Vbersoldt*), što je ukupno 84 guldena. *Obristwachtmeister* i *Quartiermeister* je bio *Octauio Panner* koji je imao tri konja i stoga primao mjesečnu plaću od 36 guldena. SI AS 2, DSK, kut. 230, fasc. 136. *Crabatt. Musster Register 1615*.

96 Stanić, „Osmansko zaposjedanje napuštenih utvrda“, 83-84; vidi i bilješku 64.

97 SI AS 2, DSK, kut. 230, fasc. 136. *Crabatt. Musster Register 1615*.

98 HR-HDA-1450 I. Croatica, 1630., D-1946, fol. 22. Na položaj kapetana su, osim Starešinića, pretendirali Vicko Hreljanović i Carl Panizol.

99 HR-HDA-1450 I. Croatica, 1632., D-1946, fol. 17.

100 Laszowski, *Građa za gospodarsku povijest Hrvatske*, 78.

101 HR-HDA-1450 I. Croatica, 1632., D-1946, fol. 7-8.

102 Kukuljević Sakcinski, „Borba Hrvatah“, 20.

103 Kaiser und Höfe.

104 Vidi na primjer: AT-OeStA/KA-AFA-HR-1631-12-X171; AT-OeStA/KA-AFA-HR-1631-12-X173; AT-OeStA/KA-AFA-HR-1631-12-ad173; AT-OeStA/KA-AFA-HR-1631-12-X178; AT-OeStA/KA-AFA-HR-1631-13-40.

njegov prvi poznati spomen datira u 1632. godinu,¹⁰⁵ Beygotta kao pukovnika valja razmatrati u kontekstu „druge“ Wallensteinove vojske. Poput mnogih drugih pukovnika hrvatskih konjanika/arkebuzira, i Beygott je u svibnju dobio *Bestallung* za vrbovanje 1000 hrvatskih konjanika (*1000 Croatische Pferdt*).¹⁰⁶

Zašto bi novopečeni pukovnik carske vojske angažirao jednog krajiškog zapovjednika? Prije svega, Starešinić je tada služio već 40 godina i njegovo je ratno iskustvo bilo iznimno cijenjeno i poželjno. Uzalud su Šveđani ismijavali „vremešne“ borce u ugarskim i hrvatskim redovima smatrajući da istinski heroji ne mogu doživjeti starost.¹⁰⁷ Da Starešinić nije bio vičan vojnoj profesiji, njenim tajnama i trikovima, teško bi preživio u jezivo nesigurnom krajiškom okruženju. Štoviše, veterani su uvijek uživali uvaženi status, a u drugoj polovici Tridesetogodišnjeg rata njihova je važnost dodatno porasla jer su zbog smanjenog broja vojnika iskusni i vješti pojedinci dobili još važniju ulogu. Njihovo je djelovanje u ratu je prema Davidu Parrottu jedan od razloga zašto je on toliko dugo trajao jer je vojske pune veterana bilo teško poraziti pa niti jedna strana nije mogla steći očitu prednost.¹⁰⁸ Na kraju, Starešinić je posjedovao još jednu tada esencijalnu vještinu – regrutiranje vojnika. Tek predstoji istražiti jesu li se Starešinić i Beygott otprije poznavali, no nema nikakve dvojbe da je novom pukovniku trebao časnik koji dobro poznaje sve tajne zanata.

Starešinić se u relativno kratkom roku pridružio Beygottu: u ožujku 1632. napustio je mjesto otočkog kapetana (zapovjedništvo je u početku preuzeo poručnik Laškarin)¹⁰⁹ nakon čega je u travnju premješten u Karlovac s arkebuzirskom plaćom. Ondje ga je karlovački *Musterschreiber* morao uvesti u evidenciju plaćenih vojnika, a nedugo zatim obratio se Dvorskom ratnom vijeću u Grazu i njegovom predsjedniku s molbom da mu se dopusti regrutacija jedne konjaničke kompanije za Beygottovu pukovniju.¹¹⁰ U trenutcima kada je Wallenstein okupljao novu vojsku, a pozornost Beča bila gotovo isključivo fokusirana na razvoj događaja u Tridesetogodišnjem ratu, praktički nije bilo sile koja bi mu onemogućila pridruživanje habsburškim snagama u Carstvu. Tako je najkasnije u svibnju 1632. godine imenovan *Obristwachtmeisterom* novoosnovane pukovnije¹¹¹ što je odgovaralo jednom od položaja koje je tražio kada je prvi puta napuštao mjesto otočkog kapetana. U hijerarhiji su iznad njega stajali samo pukovnik i potpukovnik (*Obristlieutenant*) Agathias Gätschnigg koji se postrojbi priključio 1633. godine nakon višestrukih molbi i požurivanja.¹¹² Starešinić je vodio računa o izvršavanju

105 Wrede, *Geschichte*, sv. 3., 754, 763.

106 AT-OeStA/KA-AFA-HR-1632-4-215

107 Ballagi, *Wallenstein's kroatische Arkebusiere*, 26-27; Stanić, „Osmansko zaposjedanje napuštenih utvrda“, 51.

108 Parrott, „From Military Enterprise to Standing Armies“, 84-85.

109 HR-HDA-1450 1. Croatica, 1632., D-1946, fol. 18.

110 HR-HDA-1450 1. Croatica, 1632., D-1946, fol. 26.

111 HR-HDA-1450 1. Croatica, 1632., D-1946, fol. 31, br. 2.

112 HR-HDA-1450 1. Croatica, 1633., D-1946, fol. 1., br. 2. Među ostalim časnicima nalazili su se poručnik Lucas Budanovich von Zeng, konjanički kapetani (*Rittmeister*) Gabriel Šašić (*Gabriel*

pukovnikovih naredbi, funkcioniranju svih ostalih pukovnijskih službenika te je bio zadužen za provođenje taktičkih vježbi. Također, unutar pukovnije je imao pravo na jednu kompaniju pod izravnim zapovjedništvom jednako kao što su to imali pukovnik i potpukovnik.¹¹³ Odmah po stupanju u novu službu se posvetio novačenju na prostoru Hrvatske krajine, točnije Žumberka za što je od vladara dobio dozvolu, dok je Vuku Frankopanu i žumberačko-slunjskom natkapetanu Rudolfu Paradeiseru naređeno da ne ometaju prikupljanje vojnika.¹¹⁴ Ironija sudbine bila je u tome što je Starešinić koji je kao krajiški zapovjednik prije samo nekoliko godina očajnički zazivao pojačanje u vidu novih vojnika, sada s te iste Vojne krajine odvodio vojnike na neka druga ratišta.

Nije poznato kamo je točno rat odveo Starešinića, ali početak nije bio obećavajući. Najkasnije je u kolovozu je zadržan u pritvoru (vjerojatno u Grazu) jer je uzeo novac za 10 konjanika koje nije regrutirao, no čini se da je ubrzo pušten¹¹⁵ što se ponovno može tumačiti gotovo očajničkom potrebom za vojnicima koji se mogu suprotstaviti *Lavu sa sjevera*. Nakon toga mu se na neki način gubi trag jer izvori uglavnom spominju samo zapovjednika njegove pukovnije. Izgleda da se ona niti približno nije sastojala od očekivanih 1000 konjanika: kada se Wallensteinova vojska okušala u čarkanju protiv Gustava Adolfa kod Alte Veste u ljeto 1632. godine, Beygott je zapovijedao sa 100 vojnika podijeljenih u 10 kompanija.¹¹⁶ Slični podaci zabilježeni su uoči bitke kod Lützena 16. studenog uz vrlo mala odstupanja.¹¹⁷ I kod drugih se pukovnika mogao pronaći nesrazmjer u broju kompanija i vojnika, a točan uzrok ostaje nepoznanica. Nemoguće je utvrditi je li Beygott iskoristio regrutaciju za bogaćenje, ali ostaje činjenica da Starešiniću kao jednom od njegovih najbližih suradnika takve malverzacije nisu bile potpuno strane.

Iduće godine Beygott je ponovno poslao svoje kapetane da regrutaciju izvrše u hrvatskim zemljama, no izgleda da ovoga puta Starešinić u tome nije osobno sudjelovao. Beygott je u siječnju 1633. godine je uputio molbu Dvorskom ratnom vijeću da njegovom opunomoćeniku izda *Patent* za vrbovanje, a Rudolfu Paradeiseru zapovijed da osigura vojnike koji će za službu dobiti svoj novac.¹¹⁸ Novo vrbovanje na istom prostoru, između ostalog, upućuje na zaključak da je uz pomoć Starešinića u Hrvatskoj krajinu, konkretno na području Žumberka, stvorena mreža i kanal za prikupljanje vojnika koji su pak pokazali svoje kvalitete, uvjerivši carskog pukovnika da se vrati i priključi

Schaffschitsch) i Wolf Friedrich Isenhauser te zastavnik (*Fendrich*) Bernhart Hauer. HR-HDA-1450 1. Croatica, 1633., D-1946, fol. 42, 69; HR-HDA-1450 1. Croatica, 1633., D-1946, fol. 42, br. 4; HR-HDA-1450 1. Croatica, 1634., D-1947, fol. 55, br. 1

113 Wrede, *Geschichte*, sv. 3, 87.

114 HR-HDA-1450 1. Croatica, 1632., D-1946, fol. 31-32.

115 HR-HDA-1450 2. Vindica, 1632., D-2013, fol. 55, br. 6. Vidi i: Stanić, „Recruiting for the ‘Foreign War’“, 51.

116 Guthrie, *Battles of the Thirty Years War*, 221.

117 Brzezinski, Guthrie i Wilson se slažu da je raspolagao s 5 kompanija i ukupno 100 konjanika dok se u izvorima navodi 6 kompanija, ali nepoznat broj vojnika. AT-OeStA/KA-AFA-HR-1632-12-ad213; Brzezinski, *Lützen 1632*, 25; Guthrie, *Battles of the Thirty Years War*, 223; Wilson, *Great Battles*, 215.

118 HR-HDA-1450 1. Croatica, 1633., D-1946, fol. 1, br. 2. Vidi i: Stanić, „Recruiting for the ‘Foreign War’“, 51.

svojoj formaciji dodatni broj konjanika s tog prostora. Pored svojih ratničkih vještina, lokalno stanovništvo je ovoga puta demonstriralo snalažljivost i prevrtljivost. Tijekom svibnja 1633. godine, kapetan Šafšić je vrbovao zadani broj konjanika među kojima je bio poručnik Martin Mogorić (*Mogorich*). Potom su vojnici zajedno s Mogorićem prevarili Šafšića tako što su uzeli gotovi novac dogovoren prilikom stupanja u pukovniju i s tim novcem pobjegli na prostor pod upravom R. Paradeisera i Purgstalla. Stoga je Beygottov kapetan zatražio od vladara da se odbjegli vojnike uhvati i kazni te da se njega obešteti, jer, kako kaže, predstoji mu sada vrbovati novih 100 vojnika.¹¹⁹ Vladao je na te pritužbe promptno reagirao te izdao zapovijed Paradeiseru i Purgstallu da prisile odbjegli vojnike na naknadu počinjene štete i da se priključe pukovniji. Također, Ferdinand II. je od dvojice krajiških časnika ponovno zahtijevao da ne ometaju novo Šafšićevo vrbovanje.¹²⁰

Pola godina nakon svoje pritužbe, Šafšić nije obeštećen pa je opet molio vladara da još jednom naloži upraviteljima i zapovjednicima žumberačkog područja isplatu nastale štete.¹²¹ Ipak, predsjednik Dvorskog ratnog vijeća u Beču Gerhard von Questenberg je nešto kasnije obavijestio Wallensteina da može očekivati 100 Beygottovih konjanika što sugerira da je Šafšić uspješno sproveo novo vrbovanje. Također, Questenberg je dozvolio Beygottu još jedno vrbovanje 80 konjanika, no područje na kojemu se ono imalo izvršiti nije poznato.¹²² Teško je odrediti u kojem je trenutku Šafšić sproveo novo vrbovanje. Naime, zadnjih dana svibnja 1633. godine na popisu kvartira carske vojske u Rakovniku (60-ak kilometara zapadno od Praga) Beygottova se pukovnija javlja s ukupno šest kompanija, a s jednakim brojem kompanija zapovijedao je i u kolovozu.¹²³

Starešinićev put u Tridesetogodišnjem ratu trajao je relativno kratko. Nije posve jasno kada je točno završio, ali sigurno do 1635. godine. Kada je u siječnju 1634. godine od grofice Ursule von Thannhausen tražio naknadu za novac što je nestao nakon ubojstva njegovog pomoćnika (*aiutant*) Stjepana Horvata (*Horvat Istvan*), Starešinić se i dalje obraća s pozicije Beygottova *Obristwachtmeistera*.¹²⁴ Ipak, u studenom 1635. godine podnosi spomenutu molbu kranjskim staležima gdje, među ostalim, navodi da je na račun svoga ugleda i službe časno otpušten iz Beygottove pukovnije. Zamolio je potom iste staleže i da ga predlože na mjesto kapetana arkebuzira u Karlovcu (*Teütsches Fändl zu Carlstatt*) jer je doznao da Adam Gall von Gallenstein tu dužnost zbog bolesti više neće moći obnašati.¹²⁵ Molba je na koncu usvojena i Starešinić je do svoje smrti obnašao službu na koju je bio premješten netom prije negoli je se zaputio „strani“ ili Tridesetogodišnji rat.¹²⁶

119 HR-HDA-1450 1. Croatica, 1633., D-1946, fol. 42, br. 4.

120 HR-HDA-1450 1. Croatica, 1633., D-1946, fol. 43.

121 HR-HDA-1450 1. Croatica, 1633., D-1946, fol. 96, br. 1.

122 Hallwich, *Wallenstein's Ende*, sv. 2, 117-118.

123 Hallwich, *Wallenstein's Ende*, sv. 1, 371, 523.

124 HR-HDA-1450 2. Vindica, 1634., D-2014, fol. 1, br. 5.

125 SI-AS 2 DSK, kut. 244, fasc. 143, fol. 215.

126 Stanić, „Recruiting for the 'Foreign War'“, 51-52.

Starešinićeva motivacija da početkom 1632. prihvati Beygottov poziv je prema svemu sudeći bila slojevita. Životna ugroženost, glad, neimaština i sva ona nevolja što ju rat donosi nisu mu bili nepoznati jer je rat – ili preciznije mali rat – bila njegova svakodnevica na nemirnom habsburško-osmanskome pograničju. Premda se ratovanje na krajiškom prostoru razlikovalo (bitka kod Lützena) od onoga što ga je čekalo pod Wallensteinovim zapovjedništvom, postojale su i određene sličnosti (čarkanje kod Alte Veste). Ne čini se izglednim da mu je ta činjenica stvarala prepreku s obzirom na to da su se vojnici s hrvatskog ozemlja toga vremena dobro snalazili na velikim ratnim pozornicama što najbolje dokazuju kontinuirane regrutacije. Također, nije bila riječ o unovačenom civilu ili običnom vojniku koji se tek nadao osiguravanju egzistencije i eventualnoj karijeri već o prokušanom zapovjedniku čija je osnovna (i jedina) profesija bila ratovanje. Činjenica da je u zadanim uvjetima tako dugo opstao u službi (i na životu) dovoljno govori koliko ju je uspješno vršio. S jedne strane, služba otočkog kapetana nije dolazila bez prestiža, no pokazala se veoma nezahvalnom i iscrpljujućom. Usto je opustošeni vojnokrajiški prostor nudio (vrlo) ograničene mogućnosti bogaćenja u odnosu na neke druge ratom zahvaćene dijelove Europe. Za probleme s kojima se ondje svakodnevno suočavao obično nije bilo previše sluha od strane nadređenih. Iako je uz pomoć svojih zagovornika na različitim instancama ostvario prilično zamjetnu karijeru vojnokrajiškog zapovjednika, ipak nije u potpunosti ispunio svoje ambicije. Također, često je ulazio u sukobe sa svojom posadom ili okolnim zapovjednicima, a nagomilani su i neki dugovi. S druge pak strane, Tridesetogodišnji je rat za razliku od Vojne krajine predstavljao središnji interes habsburške politike pa je materijalno i/ili simboličko nagrađivanje za vojnu službu bilo izglednije. Osim toga, vojne su kampanje ipak nudile bolju mogućnost zarade putem mjesečne plaće, ratnog plijena ili regrutacije vojnika (za koje je i on bio zadužen), no što li je to bio slučaj u Hrvatskoj krajini. Nažalost, nedovoljno je podataka dostupno da bi se ocijenilo je li išta od toga na svom ratnom putu ostvario. Lopašić ga, doduše, naziva „velikim kraljevskim vitezom“,¹²⁷ ali bez detaljnijeg pojašnjenja konteksta titule. U analiziranim izvorima, bilo da ih je on potpisao ili da su njemu upućeni, nisu vidljivi tragovi njegovog viteškog statusa. Indikativna može biti činjenica da je car nakon bitke kod Lützena osmoricu vojnika proglasio vitezovima,¹²⁸ no u nedostatku preciznijih podataka moguće je samo nagađati.

127 Lopašić, *Spomenici Hrvatske krajine*, sv. 3, 470.

128 Tallett, *War and Society*, 98.

Zaključak

Tridesetogodišnji je rat masovno mobilizirao Vojnu krajinu popunivši njenim vojnicima redove carskih snaga, no istovremeno ostavivši ju bez adekvatne potpore u sukobima s Osmanlijama. Sudjelovanje krajišnika dodatno je pospješila činjenica da su u to vrijeme vojske podizane uz pomoć vojnih poduzetnika koji su angažirali plaćenike gdje god je to bilo moguće. Jedan od plaćenika bio je i krajiški časnik Gašpar Starešinić čija je sudbina vrlo jasno pokazala kako se habsburška vanjska politika orijentirana prema Zapadu u vrijeme Tridesetogodišnjeg rata odrazila na Vojnu krajinu. Najbolje je to osjetio kao otočki kapetan s obzirom na to da se više godina na svakodnevnoj razini suočavao s nedostatkom živežnih namirnica, naoružanja, streljiva, osmanskim napadima i posljedično nezadovoljstvom malobrojnog stanovništva te pripadajuće posade. Pored toga morao se izboriti i za namirenje svoje plaće koja sudeći po dugovanju nije isplaćivana u duljem vremenskom periodu. Njegovim stalnim molbama za pomoć i naknadom tek je nakon poduljeg čekanja sporadično udovoljeno. Gajio je, također, ambiciju za premještaj ili objedinjavanje kapetanskih pozicija u Hrvatskoj krajini što se naposljetku nije ostvarilo jer su one dodijeljene drugim, istaknutijim pojedincima. Kasnije se čak uspio vratiti na mjesto otočkog kapetana nakon što ga je prvi put morao napustiti. No, onda se pojavio pukovnik carske vojske Daniel Beygott i prilika da nemilosrdno vojnokrajiško okruženje zamijeni zemljama Svetog Rimskog Carstva gdje su, doduše, ratne su aktivnosti dosegle do tada neviđen intenzitet. Može se pretpostaviti da ga je na odstupanje s ugledne službe otočkog kapetana motivirala mogućnost da se nakon višedesetljetne službe u Vojnoj krajini odmakne od svih poznatih teškoća te u ratu kojeg vladajuća kuća smatra primarnim političkim pitanjem stekne dodatno materijalno ili nematerijalno bogatstvo. I ondje su ga, dakako, čekale različite teškoće, no čini se da je mogućnost ostvarivanja boljitka bila veća. Kao iskusan ratnik nije riskirao više od uobičajenog s obzirom na to da je, zapravo, jednu ratnu zonu zamijenio drugom. Starešinićev primjer, u konačnici, ukazuje kako su krajiški plaćenici (posebice oni 1630-ih godina) živeli u teškim uvjetima stalne nesigurnosti odlaskom u Tridesetogodišnji rat radeći ono što (jedino) znaju nastojali ostvariti materijalni i društveni probitak. Pogраниčni prostor bio gotovo posve osiromašen, iznimno opasan i bez značajnije prilike za zaradom, dok su u stranim zemljama ipak postojale određene mogućnosti za ostvarivanje društvenog i materijalnog napretka.

Izvori i literatura

Arhivski izvori

AT-OeStA/KA-FA-AFA-HR-Akten: Austrija, Österreichisches Staatsarchiv/Kriegsarchiv, Beč
– fond Feld Akten, Alte Feld Akten, Hauptreihe, Akten

AT-OeStA/KA-ZSt-HKR-SR-Best: Austrija, Österreichisches Staatsarchiv/Kriegsarchiv, Beč – fond Zentralstellen, Wiener Hofkriegsrat, Sonderreihen, Bestalungen und Vormerkprotokolle

HR-HDA: Hrvatska, Hrvatski državni arhiv, Zagreb

– fond 913. 1 Croatica et Vindica (1566.-1749.), Zbirka preslika na papiru

– fond 1450. 1 Croatica et Vindica (1566.-1749.), Zbirka mikrofilmova

– fond 1450. 2 Croatica et Vindica (1566.-1749.), Zbirka mikrofilmova

SI-AS 2: Arhiv Republike Slovenije, Ljubljana

– fond Deželni stanovi za Kranjsko

Objavljeni izvori

Buturac, Josip; Stanisavljević, Mirko, ur., *Zaključci hrvatskog Sabora 1631. – 1693.*, Zagreb: Državni arhiv, 1958.

Laszowski, Emil, ur., *Grada za gospodarsku povijest Hrvatske u XVI. i XVII. stoljeću: izbor isprava velikih feuda Zrinskih i Frankopana*. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1951.

Lopašić, Radoslav, ur., *Spomenici Hrvatske krajine. Knjiga 2. Od godine 1610 do 1693* Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1889.

Lopašić, Radoslav, ur., *Spomenici Hrvatske krajine. Knjiga 3. Od godine 1693 do 1780. i u dodatku od g. 1531 do 1730* Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1889.

Stier, Martin Leopold. *Tabulae geographicae, ichnographicae et descriptiones germanicae urbium, artium et fortalitiarum quae in Styria, Croatia et Mari Adriatico sunt Turcis finitima a. 1660*. Beč: Österreichische Nationalbibliothek, 1660.

Literatura

Asch, Ronald G. *The Thirty Years War: The Holy Roman Empire and Europe, 1618-48*. New York: Macmillan Education, 1997.

Ballagi, Aladár. *Wallenstein's kroatische Arkebusiere, 1623-1626. Aus unbenützten, archivalischen Quellen*. Budapest: Friedrich Kilián, 1884.

Bauer, Ernest, *Hrvati u tridesetogodišnjem ratu*. Zagreb: Matica hrvatska, 1941.

Björklund, Jaakko. „Masters of War. Military entrepreneurship and foreign soldiers in early seventeenth century Sweden“. Doktorska disertacija, University of Helsinki, 2025.

Brzezinski, Richard. *Lützen 1632: Climax of the Thirty Years War*. Oxford: Osprey Publishing, 2001.

Buczynski, Alexander. „Unutarnji i vanjski neprijatelji Svetog Rimskog Carstva. Srednjoeuropski kontekst govora Bernardina Frankopana 1522. godine“. U: *Oratio pro Croatia–Govor za Hrvatsku: 500. obljetnica (1522. – 2022.)*. Zbornik radova, ur. Tomislav Galović. Zagreb: Arvalis; Odjel za povijest Matice hrvatske, 2024, 33-53.

Czigány, István. *Reform vagy kudarc? Kísérletek a magyarországi katonaság beillesztésére a Habsburg Birodalom haderejébe, 1600–1700*. Budapest: Balassi kiadó, 2004.

Eder, Karl. „Eggenberg, Johann Ulrich Freiherr von“. U: *NDB on-line*. Pristup ostvaren 18. 11. 2025. <https://www.deutsche-biographie.de/pnd118688065.html#ndbcontent>.

- Freytag, Gustav. „The German Catastrophe“. U: *The Thirty Years' War*, ur. Theodore K. Rabb. Lexington; Massachusetts; Toronto; London: D. C. Heath and Company, 1972, 3-7.
- Friedrich, Carl J. „The Religious Motive Reaffirmed“. U: *The Thirty Years' War*, ur. Theodore K. Rabb. Lexington; Massachusetts; Toronto; London: D. C. Heath and Company, 1972, 53-57.
- Gindely, Anton. *History of the Thirty Years' War*, sv. 1. Prev. Andrew Ten Brook. London: Richard Bentley and Son, 1885.
- Gomerčić, Milan. „Otočka utvrda i njeni zapovjednici“. U: *Grad Otočac*, sv. 6, ur. Milan Gomerčić. Otočac: Katedra Čakavskog sabora pokrajine Gacke; Gacko pučko otvoreno učilište Otočac, 9-30, 2001.
- Grosjean, Alexia; Murdoch, Steve; Talbott, Sobhan. „Drummer Major James Spens: Letters from a Common Soldier Abroad, 1617-1632“. *Northern Studies* 47 (2015), 76-101.
- Guthrie, William P. *Battles of the Thirty Years War: From White Mountain to Nordlingen, 1618-1635*. Westport; London: Greenwood Press, 2002.
- Hallwich, Hermann. *Wallenstein's Ende*, sv. 1-2. Leipzig: Drucker und Humbolt, 1879.
- Heilingsetzer, Georg. „The Austrian Nobility, 1600- 1650: Between Court and Estates.“ U: *Crown, Church and Estates. Central European Politics in the Sixteenth and Seventeenth Centuries*, ur. Robert J. W. Evans, Trevor V. Thomas, New York: St. Martin's Press. 1991, 245-260.
- Hochedlinger, Michael. „Der gewaffnete Doppeladler. Ständische Sandesdefension, Stehendes Heer und „Staatsverdichtung“ in der frühneuzeitlichen Habsburgermonarchie“. U: *Die Habsburgermonarchie 1620 bis 1740*, ur. Petr Mat'á, Thomas Winkelbauer. Stuttgart: Franz Steiner Verlag, 2006, 217-250.
- Hren, Filip. „Hrvatski vojnici u Tridesetogodišnjem ratu 1618.-1648.“. Doktorska disertacija, Hrvatsko katoličko sveučilište Zagreb, 2023.
- Hren, Filip. „Zrinski kao vojna elita XVII. stoljeća“. *Rad Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti. Razred za društvene znanosti* 560=57 (2023), 1-31.
- Hren, Filip. „Together in 'The Storms of War': Negotiations between Croatian-Slavonian and Inner-Austrian Estates Regarding the Joint Defence Measures in 1620“. *Povijesni prilozi* 44 (2025), br. 68: 69-103.
- Ivić, Aleksa. *Migracije Srba u Slavoniju tokom 16., 17. i 18. stoljeća*. Subotica: Gradska štamparija, 1926.
- Jukić, Ivana. „Vjerska politika plemstva u Hrvatskom saboru od 1604. do 1687. godine“. U: *Tridentska baština. Katolička obnova i konfesionalizacija u hrvatskim zemljama. Zbornik radova*, ur. Zrinka Blažević, Lahorka Plejić Poje. Zagreb: Matica hrvatska; Katolički bogoslovni fakultet u Zagrebu; Filozofski fakultet Družbe Isusove u Zagrebu, 2016, 85-98.
- Kaiser und Höfe. Personendatenbank der Höflinge der österreichischen Habsburger, hrsg. von Mark Hengerer und Gerhard Schön. Pristup ostvaren 10. 10. 2025. <http://kaiserhof.geschichte.lmu.de/12037>
- Konze, Felix. „Die Stärke, Zusammensetzung und Verteilung der Wallensteinischen Armee während des Jahres 1633“. Inauguralna disertacija, Der Rheinischen Friedrich-Wilhelms-Universität zu Bonn.
- Kruhek, Milan. *Krajiške utvrde i obrana hrvatskog kraljevstva tijekom 16. stoljeća*. Zagreb: Institut za suvremenu povijest, 1995.
- Kukuljević Sakcinski, Ivan. „Borba Hrvatah u tridesetoljetnom ratu“. *Arhiv za povijestnicu jugoslavensku* (1875), br. 12: 1-47.

- Lopašić, Radoslav. *Karlovac Poviest i mjestopis grada i okolice*. Zagreb: Matica hrvatska, 1879.
- Mažuran, Ive. *Hrvati i Osmansko Carstvo*. Zagreb: Golden marketing, 1998.
- Meynert, Herman. *Geschichte der k. k. österreichischen Armee, ihrer Heranbildung und Organisation, so wie ihrer Schicksale, Thaten und feldzüge, von der frühesten bis auf die heutige Zeit*. Beč: Carl Gerold und Sohn, 1854.
- Mortimer, Geoff. „War by Contract, Credit and Contribution: The Thirty Years War“. U: *Early Modern Military History, 1450–1815*, ur. Geoff Mortimer. New York: Palgrave Macmillan, 2004, 101-117.
- Mortimer, Geoff. *Wallenstein: The Enigma of the Thirty Years War*. Houndmills, Basingstoke, Hampshire; New York: Palgrave Macmillan, 2010.
- Murdoch, Steve. *Network North. Scottish Kin, Commercial and Covert Associations in Northern Europe, 1603-1746*. Leiden; Boston: Brill, 2006.
- Murdoch, Steve; Grosjean Alexia. *Alexander Leslie and the Scottish generals of the Thirty Years' War, 1618–1648*. London; New York: Routledge, 2016.
- Murphey, Rhoads. „Ottoman Military Organisation in South-Eastern Europe, c. 1420–1720“. U: *European Warfare, 1350–1750*, ur. Frank Tallett, D. J. B. Trim. Cambridge: Cambridge University Press, 2010, 135-158.
- Nolan, J. Cathal. *The Age of Wars of Religion, 1000-1650. An Encyclopedia of Global Warfare and Civilization*. Westport; London: Greenwood Press, 2006.
- Pálffy, Géza. „The Border Defence System in Hungary“. U: *A Millennium of Hungarian Military History*, ur. László Veszprémy, Béla K. Király. New York: Social Science Monographs; Brooklyn College Press; Columbia University Press, 2002, 111-135.
- Pálffy, Géza. „Hrvatsko-mađarska plemićka obitelj u aristokraciji Ugarsko-hrvatskog Kraljevstva i u Habsburškoj Monarhiji“. U: *Politička, kulturna i društvena djelatnost Zrinskih i Frankopana u Hrvatskoj: zbornik radova sa znanstvenog skupa održanog 6. i 7. listopada 2010. u Čakovcu*, ur. Juraj Kolarić. Čakovec: Zrinska garda, 2011, 77-89.
- Pálffy, Géza. „Prekogranična povezanost Nikole IV. i Nikole VII. Zrinskog (Hrvatsko-mađarska plemićka obitelj u aristokraciji Ugarsko-hrvatskog Kraljevstva i u Habsburškoj Monarhiji)“. U: *Susreti dviju kultura. Obitelj Zrinski u hrvatskoj i mađarskoj povijesti*, ur. Romana Horvat. Zagreb: Matica hrvatska, 2012, 117-147.
- Pálffy, Géza. „The Kingdom of Hungary in the Thirty Years War“. U: *The Princes of Transylvania in the Thirty Years War*, ur. Gábor Kármán. Leiden: Brill Schöningh, 2023, 1-20.
- Parrott, David. „From Military Enterprise to Standing Armies: War, State, and Society in Western Europe, 1600–1700“. U: *European Warfare, 1350–1750*, ur. Frank Tallett, D. J. B. Trim. Cambridge: Cambridge University Press, 2010, 74-95.
- Rothenberg, Gunther Erich. *The Austrian Military Border in Croatia, 1522.-1747*. Urbana: The University of Illinois press, 1960.
- Sandberg, Brian. *War and Conflict in the Early Modern World 1500-1700*. Cambridge; Malden: Polity, 2016.
- Schmidt-Brentano, Antonio. *Die kaiserlichen Generale 1618 – 1655. Ein biographisches Lexikon*. Beč: Österreichisches Staatsarchiv, 2022.
- Showalter, Dennis; Astore, William. *Soldiers' Lives through History*. Westport; London: Greenwood Press, 2007.
- Smičiklas, Tadija. *Povijest hrvatska. Dio drugi. Od godine 1526-1848*. Zagreb: Matica hrvatska, 1879.

- Spring, Laurence. *The Bavarian Army During the Thirty Years War 1618-1648*. Warwick: Helion & Company, 2021.
- Staiano-Daniels, Lucian. *The War People: A Social History of Common Soldiers during the Era of the Thirty Years War*. Cambridge: Cambridge University Press, 2024.
- Stanić, Damir. „Osmansko zaposjedanje napuštenih utvrda uz Hrvatsku i Primorsku krajinu 1620-ih – 1640-ih“. *Radovi Zavoda za hrvatsku povijest Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu* 53 (2021), br. 2: 69-105.
- Stanić, Damir. „Recruiting for the ‘Foreign War’: New Sources on the Participation of Croatian Soldiers in the Thirty Years’ War“. *Historijski zbornik* 75 (2022), br. 1: 21-53.
- Steinberg, Siegfried H. „The Not So Destructive, Not So Religious, and Not Primarily German War“. U: *The Thirty Years’ War*, ur. Theodore K. Rabb. Lexington; Toronto; London: D. C. Heath and Company, 1972, 41-53.
- Štefanec, Nataša. „Braća Nikola i Petar Zrinski u srednjoeuropskim vojno-političko-ekonomskim konstelacijama“. U: *Zrinski i Europa*, ur. Jadranka Damjanov. Zagreb: Društvo mađarskih znanstvenika i umjetnika u Hrvatskoj, 2000, 387-403.
- Štefanec, Nataša. *Heretik Njegova Veličanstva: povijest o Jurju IV. Zrinskom i njegovu rodu*. Zagreb: Barbat, 2001.
- Štefanec, Nataša. *Država ili ne: Ustroj Vojne krajine 1578. godine i hrvatsko-slavonski staleži u regionalnoj obrani i politici*. Zagreb: Srednja Europa, 2011.
- Štefanec, Nataša. *Slavonska i petrinjska krajina (1577. – 1678.): registri vojske kao izvor za vojnu i demografsku povijest središnje Hrvatske = Military border of Slavonia and Petrinja (1577-1678): muster rolls as sources for military and demographic history of central Croatia*. Zagreb: Srednja Europa, 2025.
- Tallett, Frank. *War and Society in Early-Modern Europe 1495–1715*. Taylor & Francis e-Library, 2003.
- Valentinitsch, Helfried. „Die Steiermark, Ungarn und die Osmanen 1606-1662“. *Zeitschrift des Historischen Vereines für Steiermark Jahrgang* 65 (1974): 93-128.
- Végh, Ferenc. „Zrínyi VII. Miklós részvétele a harmincéves háborúban (1642–1644)“. *Pontes* 4 (2021): 213–227.
- Wedgwood, Cicely V. *The Thirty Years War*. London: The Folio Society, 1999.
- Weise, Michael. „Adlige Kroatenobristen als Militärunternehmer. Fallstudien aus dem Dreißigjährigen Krieg“. U: *Decorum und Mammon im Widerstreit? Adeliges Wirtschaftshandeln zwischen Standesprofilen, Profitstreben und ökonomischer Notwendigkeit*, ur. Annette C. Cremer, Alexander Jendorf. Heidelberg: Heidelberg University Publishing, 2022, 297-325.
- Wilson, Peter H. „European Warfare 1450–1815“. U: *War in the Early Modern World*, ur. Jeremy Black. London; New York: Taylor & Francis e-Library, 2005, 117-205.
- Wilson, Peter H. *Europe’s Tragedy: A New History of the Thirty Years War*. London: Penguin Books, 2010.
- Wilson, Peter H. *Great Battles: Lützen*. Oxford: Oxford University Press, 2018.
- Wrede, Alphons von. *Geschichte der K. und K. Wehrmacht. Die Regimenter, Corps, Branchen und Anstalten von 1618 bis Ende des 19. Jahrhunderts*, sv. 3. Beč: L. W. Siendel & Sohn, 1901.
- Wurzbach, Constant von. *Biographisches Lexikon des Kaiserthums Oesterreich*, sv 21. Beč: Universitäts-Buchdruckerei von L. C. Zamarski, 1870.

SUMMARY

The Military Service of Officer Gašpar Starešinić as an Example of *Grenzer* Military Mobility and Motivation in the First Half of the Seventeenth Century

Numerous soldiers from the Croatian and Slavonian Military Frontier served in the Imperial army during the Thirty Years' War. Their participation took multiple forms typical of early modern warfare and must be understood within the broader context of military entrepreneurship. European armies of the period were raised and organised by commanders who recruited mercenary units through personal and regional networks. At the same time, the Croatian–Slavonian Military Frontier was exposed to continuous frontier warfare (small war), which persisted despite periods of truce with the Ottoman Empire and resulted in chronic insecurity, demographic depletion, and increasing pressure on local resources. This study focuses on the military career of Gašpar Starešinić, a Military Frontier officer who experienced frontier warfare firsthand before leaving his post to enter Imperial service at a critical phase of the Thirty Years' War. By reconstructing Starešinić's career, the article examines the effects of the Thirty Years' War on the Military Frontier and explores the motivations that prompted frontier soldiers to leave their communities and participate in campaigns within the Holy Roman Empire. Through this case study, the paper contributes to a deeper understanding of the interconnectedness of frontier warfare and large-scale European conflicts in the early modern period.

Keywords: Croatian (and Littoral) Frontier; the Thirty Years' War; Gašpar Starešinić; motivation for war; Otočac Captaincy; 17th Century